

4375

భౌతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బిల్వసు సీతారామ శాస్త్రి.

సంపుటము 15

రాజ్యపత్రము 1-2-1991, 1-3-1992

సంచికలు 5, 6

— ఈ సంచికలో రచయితలు —

1. శ్రీ బిల్వసు సీతారామ శాస్త్రి	9. శ్రీ వ. చ. శ్రీనివాసాచార్యులు
2. శ్రీ ఖండారు మన్నదిరెడ్డి	10. డా॥ సి. సూర్యారావు
3. శ్రీ ఎ. వెంకటేశ్వర	11. శ్రీ పోతెమ్మ రాధాకృష్ణమూర్తి
4. డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ	12. శ్రీ కళ్యాణి
5. శ్రీ భూవిపాక మహాదేవమణి	13. శ్రీ నాగేశ్వర రమారావు
6. డా॥ రామచంద్ర శర్మ	14. శ్రీ నరసింహ సరస్వతి
7. శ్రీ మ. దిగ్గండ్ల ఈశ్వరచరిణ్	15. శ్రీ చుర్రావుల సీతారామ
8. డా॥ జి. బాలసుబ్బయ్య	

1, 16 వేగింగో ప్రచురింపబడును

సంవత్సర చందా రు. 20-00

6 మాసములకు రు. 12-00

విడి ప్రతి రు. 2-00

సకాలంలో చందా పంపి సహకరించండి

— సంపాదకుని మాట —

జ్యోతి వెలుగు నిస్తుంది. అక్షరజ్యోతి జ్ఞానం అనే వెలుగు నిస్తుంది. గమ్యం చేరడానికి వెలుగు ఎంత అవుసరమో జీవితగమ్యం చేరడానికి జ్ఞానంకూడా అంతే ముఖ్యం. అక్షరజ్యోతి కార్యక్రమాల ఉద్దేశ్యం చాలా మంచిది. వాటి నిర్వహణలో చిత్తశుద్ధి ముఖ్యం.

ఏ కార్యక్రమాలు మొదలుపెట్టినా ప్రజలకు మనోవికాసాన్నిచ్చి జీవితగమనం సుఖవంతంగాను, అర్థవంతంగాను జరిగేటట్లు చూడడమే ముఖ్యోద్దేశంగా ఉంటుంది. అయితే మధ్యలో ఈ కార్యక్రమాలు స్వార్థంవంటి చీడ పట్టకుండా చూడాలి. ఇందుకు ప్రభుత్వం అప్రమత్తత, ప్రజల సహకారం అవుసరం.

కేవలం ప్రజలలో తెలివి కేటలు పెంచడమే కాకుండా వివేకం వర్ధిల్లేటట్లుగా అక్షరజ్యోతి కార్యక్రమాలు రూపొందించబడాలి. వివేకం శూన్యమై తెలివి తేటలు మాత్రమే పెరిగితే మాయ పొర విచ్చుకొని మోసాలు పెరిగి అనర్థాలకు దారి తీస్తాయి.

—సంపాదకుడు

1992 సంవత్సరానికి “సమాలోచన” అధ్వర్యంలో
శీ|| శే|| విద్వాన్ బ:లసు సీతారామశాస్త్రి స్మారక
సాహిత్య పురస్కారాలకు సంబంధించిన
వివరాలు, నిబంధనలు
వచ్చే సంచికలో తెలుపబడతాయి.

ప్రతిష్ఠాత్మకమైన ఈ పురస్కారాల గురించి మీ సాహితీమిత్రులకు కూడా
తెలియజేయండి.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

వ్యవస్థాపక సంపాదకులు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

తెలుగు సాంస్కృతిక జీవనంలో ఆధునికతావికాసం :

నవ్య కవిత్వావైతాళికులు వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

— శ్రీ అవంత్య సోమసుందర్

కీర్తిమత్తిరపతి వేంకటకవుల యుగంలో జంటకవులక్రేణి కవిత్వ చరిత్రలో వికసితమైంది. పార్వతీశ్వరగా ఈ జంట కవి బృందాలు ఆహ్లాదాన శతావధాన ప్రక్రియను పోషించడానికే పాటుపడ సారంభించాయి. వేంకట రామకృష్ణ కవులు, కొత్తరపు సోదర కవులు వంటి వారు కొద్దిమందిమాత్రం అవధానాలకే పరిమితంగాక ఇతరతర కవితాసృజనకు పూనుకున్నారు. ఆ యుగప్రభావంలో జంట కట్టుకున్నవారే అయినా వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు మాత్రం వారితోపాటు వట్టి పోలేరు. (వీరు కాలాంత్రపు వేంకట రావు 1880-వోలేటి పార్వతీశం 1882) వీరు 1901 నాటికే జంటగా ఏర్పడ్డారు. ఆ సుఖవితాధారకు విముఖులై కవిత్వానికి మాధుర్యనిగం ప్రధానమని విశ్వసించారు. సావధానదిక్రంతో కలిసి కొన్ని, ధృవనమన్నలై కావ్యవిర్మానమైనా, నవలారచన అయినా, వంగీయ

నవలానువాదమైనా కొనసాగించారు. కవితారచన నవీనమూ, భావభూష్టమూ కావాలని త్రిశుద్ధిగా ఆశించారు.

వీరువురికీ ఆత్మీయబంధువు విశుర్వకాశ్రేణుల నడవడమిది వీరరాజాపంతులుగారే వీరిని అనుసంధానించారు. మార్గదర్శకులుగా నిలచారు. 1908 లో కల్వలక ఆనీ సాహిత్య పత్రిక కొన్ని క్రశ్నలు ప్రచురించి సమాధానాలు పద్యాలలో వంపిన ఉత్తమ రచనకు బహుమతి ఇవ్వ నున్నట్లు ప్రకటించారు. ఒకరికీ తెలియకుండా ఒకరుగా ఈ ముగ్గురూ సమాధాన పద్యాలు రచించి పంపారు. ముగ్గురికీ బహుమతి పంచబడింది. ఆ సంఘటనే వీరి ఏకంచేసింది. వీరరాజుగారు తమ కృషిని విమర్శరంగానికే కేటాయించుకొని, వీరువురిని వేంకటపార్వతీశ్వరకవులుగా గుర్తించారు. భావప్రధానంగా కవిత్వాన్ని వండించమని ఆదేశించారు. తదాదిగా వీరు కవిత్వమయై, ఒకే

రెమ్మకు పూచిన జంటనుంచారాతర లేమరందధారలు వీరియనారంభించారు.

ఈ జంట కవుల ప్రాచుర్యావనికి కల్వలక పత్రిక ప్రథమ కారణం కాగా, వీరరాజాపంతులు చరమనిర్వృతయ్యారు. కవితారంగంలో వీరి ప్రతేకంతో ఒక కొత్త మాధుర్య సూత్రధానమైన నవీన యుగం ప్రారంభమైంది. భావబంధురత ప్రధానలక్ష్య మొనర్చుకుంది. భావమే ప్రాథమిక వస్తువుగా కవితానిర్మాణ సాందర్యం బాసించవారంభించింది. ఇది తక్కువైన మెన్నదూలేని తేజస్విగృతగా వెలుగొంది ఆ అపూర్వనిగం ఈ క్రింది కల్వలక పద్యంలో స్పష్టమవుతుంది.

“తన ప్రియు రాకగోరుచు నతం
డరుదేరగ మోముకాంచి నీ
గ్గున మదిలో చలంగొనెను కూరిమి
తాన్మృదయేకుకొగిటం
జూనిపియు వోడినికృతులు చూచునో
యేమి యటంచు నదైతల”

గనుగొను వారుదేసతి విలాసమాపులా!

పాంధ్యరాగ మో?"

అంటూ ఒక ప్రాకృతిక స్థితిని మోసవీ కరణమొనర్చి, మూర్తిమంతినంబునడం పూర్వపాపిత్యాలలో సుకృతుగా ఉన్నా, అది కథాంతర్భాగవర్ణనా సందర్భంలో కలగలనిపోయేది. వేంకటపూర్వ తీర్థరకవులు తమ భావాన్నే వద్య వస్తువుగా మార్చి ప్రాణవంతం చేశారు. భావమే వస్తువుగా గలది కనకనే భావ కవిత్వం అనే నిర్వచనానికి నాంది పలికారు. రెండేసి పద్యాలనుపైకిం ఖండ కావ్యమని పిలిచే సాహసం ప్రథమకావారే చేశారు. దీనిని సంప్రదాయకాదులు అప్పటికే కాదు యిప్పటికీ గణించునట్లే ఉన్నారు. ఆంధ్ర పాపిత్యచరిత్రలో 1908-లో ఈరీతిగా 'రత్నవిజయ' కావ్య వసుమాలకు అదివీరమిచ్చింది. రెండు సంపుటలుగా మొత్తం 615 పుటల కావ్యవసుమావ? 1924-లో క్రాంతిగాలుగా ప్రచురించబడి, షిక కొత్త వరదడికి స్థిరపాపమిచ్చింది.

ఆర్బుట్టే ప్రఖ్యాత విమర్శకులు, విద్యాధికారులు 'మేమమళ్ళ రాజగోపాలరావు ఆంగ్లంలో విశ్రుతమైన పీఠిక రచించారు. ఈ కథాల్ని ఆరంభంనుంచీ నూర్చి కవిత్వరీతిగా సాగుతున్నది వేంకటపూర్వ తీర్థరకవుల యుగమేనని మొదటిసారి వారే విషువ్టంగా పేర్కొన్నారు. దానికి కారణం వారిలా వివరించారు. "To them the Telugu Novel owes its present day perfection, and Telugu poetry is by them made to run its new phases and ways of thought that it had never reached before". అని వక్కాణించారు. ఆరువయటకు అక్షాదంగా తర్కపమిచ్చే చెట్టును పండించడం ఎవరి

కేనా లేలికే; కాని దాని మూలాల పరివ్యాప్తిని పోల్చుకొనడం చాలా కష్టం. ఆ పనిని నిశితముగా, అననూయూప్తులూ అగు సుమకాలీనులే చేయగలరు. ఆ చాధ్యకనే 'మేమమళ్ళవారు ఎనిమిది పుటల పీఠికలో నిర్వహించాడు.

కావ్యవసుమావరి: 'అక్షాదం' రచించిన విమర్శకాగ్రేసరులు ఇరవైనాలుగు పుటల విశ్లేషణ జరిపారు. మనపాఠకునిది తేడవదా. ఈ కవుల-వద్యకవుల ఏ పద్యం నుంచి ఆరంభమైనదీ వికల్పించారు. వారిలా ఉద్ఘాటించారు: "ఇందు శైలి, రీతి, నిర్మాణము మొదలగువానిలో పూర్వకవుల మేలిపోకడలు కలలు గాన బడుచున్నను, కావ్యపద్ధతిమౌక్తికము మన యాంధ్రభాషకు నూతనమై వెలయుచున్నది. పురాణేతిహాసములయందును, నిబంధనముల ననుసరించి ప్రబంధముల యందును పురవగాది వర్ణనములు గాన బడుచున్నవి. గాని ఈ పద్ధతి ననుసరించినవి మన భాషయందు మృగ్యములై యున్నవి." అన్నారు. అంతేకాక వారే యింకా సుష్టంగా కావ్యవసుమావరి ఆభినవత్వాన్ని యిలా వివరించారు. 'దేశకాల పాత్రముల ననుసరించి సాంఘిక నైతిక రాజకీయాది వివిధవిషయముల యందభిరుచులు మారుచున్నట్లే కవిరయందును మార్పులు గానబడుచుండును. వేంకటపూర్వతీర్థరకవులకు ఆంగ్లేయ భాషాపరిచయము లేక పోయినను, పాశ్చాత్య విజ్ఞాన వాతావరణముగల ప్రకృతిసాక్ష్యించి, వీరి సహజప్రతిభ పాశ్చాత్యపద్ధతిని ప్రాచ్యకళయందు మార్చి యానూర్చి కావ్యమును సృష్టించినారు. ఆంధ్రభాషయందీదృశ్య కావ్య సృష్టికిదియే ప్రథమంబైనను మనోహరాకృతిం దాల్చినది.' అన్న వక్కాణింపు విధివాదమే!

తిరుపతివేంకట కవులవగాని, వేంకట రామకృష్ణ కవులవగాని, కొత్తరపు పోదరకవులవగాని మరెవ్వరికీగాని యీ ప్రకంప సనేమిరా అరకదు. అందుకే వీరే నవ్యకవిత్వ వైతాళికులుగా గణించకల్యారు. విమర్శకాగ్రేసరులే ఒక లోప మనుకుడ ఎత్తెచూపించారు. 'మోహన ప్రకృతి సౌందర్యరూపక మంగయై... రీలానుభవ లాభమయగుచున్న యిక్క విత్వ కన్య మోహన ప్రకృతిం గూర్చి గానము సేయుట మరచిపోయినట్లుగా మున్నది.' అన్నమాట రెండువార్ధకమో అంత నిశితమైనవికాదు. పునరుజ్జీవన కాంతికిరణం ప్రకృతి-సంబంధము నిషేధకావకాని, మోహనప్రకృతి యందర్పన ముచివార్యమే, వీరు నెలకొల్పిన యీ దుష్టసంప్రదాయమే భావకవిత్వంలో సామాజిక నిరసనగా ఘనీభవించింది. కలాయన చాడకళంక మనుభవించింది. అందుకే వేంకట పూర్వతీర్థరకవుల యీగాన్ని చీల్చుకొని మహాకవి శురజాడ మోసనీయ మహాయోగాన్ని ప్రత్యేక పెట్టాల్సిన చారిత్రక ఆవసరం ఏర్పడింది.

భావసాహిత్యమార్గాన్ని గురితరమైతే అభినవ్యక్తంచేయడం అమాజాంధ్రకవితా మార్గానికి భిన్నమైనదే! అందుకే వీరి మార్గాన్ని చావకవులు కిరసావహించారు. ఉత్తరొత్తరా వద్యకవిత్వాన్ని సంపన్నము చేశారు. వృత్తపద్యాలను సకృతుగానూ, లేటగీతి ఆటచెడిది, నుంజరీవృత్త, రగడలకంటి దేశభావాలను విరివిగానూ భావకవులంతా తమకవిత్వ వాహనాలావర్చకుండును ఉజ్జ్వలమందించిన ఆద్యులు వేంకటపూర్వతీర్థరకవులే! వీరు నెలకొల్పిన కలవిహంగముదీపముల గానంహరి-భావకవుల నందరినీకవియించింది. వీరే నవ్యకవిత్వంలో మార్మిక భక్తిరత్నరకవ అమృత సుఖార్ధకావ్యాలు వెలయించారు. అగోచరామరద

మీ భావాలి, అవినీతికావాలి
ప్రత్యక్షమటాగా మార్చికు స్వరూపం
ఘటించారు.

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణకాశ్రి, ఉపా
ధ్యక్షులలో ఏకాంత సేవ అనే విశిష్ట కార్యం
ప్రచురితమైన నాలుగో శ్రీ బృహత్పాత్య
సంపుటలుగా కార్యకర్తలయొక్క వెలువ
డింది. వేంకట పార్వతీశ్వరులు వ్యక్త
లుగా భిన్నులే; కాని కవిత్వావృద్ధి
నివ్వందులుగా అద్వితీయులే! పొన్న
పూగొమ్మకు పొగడయ్యునదియు - పొగ
డయ్యే యున్నదో పొన్నపూగొమ్మ!
ఊహించ రాకుండ ఒరిగియుండి ఇరువురి
పరిమళం చిది యిది యనుచు విభజింప
రాకుండ విలసిల్లుచుండె! అని వారే
చెప్పుటకుండా అవిభాజ్య శేఖరే భాసిం
చారు. అతిత సుందరములైన తెలుగు
మాటల పోహలింపుతో సీసపద్యాలను
పునస్సృజించి రామప్రబంధ, కృష్ణకాశ్రి
ప్రభృతులక అదర్శప్రాయలయ్యారు.

1907 నుంచి 1919 వరకు పితాపురం
దివాన్ గా ఎన్నో సత్కారాలవకారణ
టాకులైన మహారాజావారి నరువు,
దివానూ శ్రీ మొక్కపాటి సుబ్బా
రాయుడుగారు ఈకవులు విరచిస్తున్న
నూతనఫక్కి కవితలను ఆరంభంనుంచీ
శ్రద్ధగా చదువుతూ ఎంతో ప్రోత్సహిం
చారు. వారేమహారాజావారి పిఠారసువేసి,
1910లో ఆంధ్రప్రచారణ గ్రంథమాల
ప్రారంభిస్తున్న సమయంలో - 'మా
కమాల్య సహాయముగా ముద్రణయంత్ర
మును ప్రసాదించి' కృతార్థులను చేశారు.
శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వర కవుల రచనలో
లాభిశ్యము, హృద్యము, సౌమ్యమార్గము -
శ్రీ లాలాదొలమ సహితము పరకపీఠ
చేసే ప్రసాద గుణము ప్రధానదీపక
టాలు. అన్వయశిష్టత గాని, అసర్గావగా
హనగాని ఎక్కడా కనిపించదు. కాని

అభిలాషిశ్య మానుష్యతల్ల మొగం
మొలైలక్షణం కాలక్రమేణా కలగడం
అనివార్యమే!

చారిత్రకంగా వేంకట పార్వతీశ్వర
కవులు నవ్యకవిత్వానికి కలిగించిన నాయ
కాల్పేకం గురించి తక్కువ అంచనాచేయ
డం చారిత్రకంగా ద్రోహమే! వారిరు
వురికన్న పదిహేను సంవత్సరాల చిన్న
వారే కృష్ణకాశ్రి, కాని 1916 నుంచి
భారతకవిత్వానికి ముఖ్యద్వారమై రూప
దాంధ్రతాను విశేషప్రచారం ఉద్య
మంగా కొనసాగించిన మహావ్యక్తి! ఈ
కాలబాంధుల కవిత్వాన్ని ఉద్యమదీప్తితో
ప్రచారంచేసిన మహావ్యక్తిలెదురులే -
ఒకరు చెళ్లపిళ్ళ వేంకటకాశ్రిగారు,
రెండోవారు కృష్ణకాశ్రి, మొదటివారికి
వాతావరణ అనుకూల్యత పొచ్చు. నవ్య
మోవడమమో తెలియనంత ప్రవాహ
గమనంతో ఉపన్యాసంలో ఆడువుగా
పద్యాలు పరుగులుతీసి జడనహస్తావను
అకర్షించేవి. కాని కృష్ణకాశ్రిపని అంత
సుకువుకానేకాదు. ఐనా ఆవర్ణ్యక్తి
వైభవంతోనూ భావకవిత్వా గానమాధు
ర్యంతోనూ జవాన్ని ఆకర్షించి నవ్యకవి
తకు సహాయభూతిని ప్రాసించేవారు ఈ
కిశోరకవి గురుకుల్యులైన దేవులపల్లి సోదర
కవులకు పుత్రులు కాకడంవల్లే భావ
కవిత్వ భావ్యతలు లాడంవల్లే. ఏకాంత
సేవకు వారిపితృకాండాలని యీ
కవులు కొరుకున్నారు. అదిగ్రంథంగా
1920లో వెలువడింది. పాఠనగాఢిలో
ప్రారంభమైన మాట్లిక కవిత్వానికిది
పరాకాష్ఠ. దానిగురించి విశదమైన కృష్ణ
కాశ్రి, భారతకవిత్వానికి మేనిఫెస్టో అన
దగిన అద్భుత వ్యాసం రచించారు.

కృష్ణకాశ్రికి సహాధ్యాయి, మిత్రుడు,
ఏకేశ్వరోపాసనా గుడువులైన బ్రహ్మ
రఘుపతి వేంకట రత్నం నాయుడుగారి

సద్యాక్రమై వారకాలోచనము ప్రాది
చేసునని. 'పాశుపాదిగా ఎడిన శ్రీ
పామిలేన ముద్దుకృష్ణగారు - నవకలిం
చిన 'వైతాళికులు'లో వారి. వారి. కవుల
గురించి యిలాచింతించారు. 'వీరు మి
రకంగా యుగసంధిలోనివారు. శక్తి
పట్టున మహాపరశక్తులు. వీరివాణి కొండ
యేరునలె ముఠాగానంతో అతిశయింకగా
త్రవహిస్తుంది. వైష్ణవశతాలలోని ప్రేమా
స్వాదం వీరిభావోద్రేకాన్ని ఎక్కువగా
రగిల్చింది. భాషామయ్యలూ, వంశ విధా
నంలో మాతనత్వాన్ని కల్పించారు.' అన్న
మాటలు వైతాళికులు 9వ ముద్రణ
నుంచి ఉద్గిజితాలు. కాని ప్రథమముద్ర
ణలో వీరిగురించి మరన్న విశేషంతో
మరింతవిపులీకరించినట్లు నాకుజ్ఞాతం!
'వీరునవ్యకవిత్వానికి వైతాళికుల వంటి
వారు.' అన్నమాటలుకూడా ఉండినట్లే
నాకుజ్ఞాపకం. ప్రథమ ద్వితీయముద్రణ
లెక్కలేనా అభిన్న సరి మోసుకోక
తప్పదు.

శ్రీ వం. పా. కవుల స్థానం గురించి
ఏకాంత సేవ పీఠికలో కృష్ణకాశ్రి
నిర్దవంధ్యంగా తెలిపారు. 'విడుగనీ వాటి
కాంతవారస్వరమున కసంతోతయ
మైనది... ఏకాంత సేవ అట్టిమహాగ్రంథము
లలో నగ్రస్థానము నలంకరించుటానిలో
నొకటి. కవనమున వుండలెనిన అక్షులు
ములన్నియు నిద్రానికి సంభారముగ
గలవు. నూతనాంధ్ర పారశ్యతములోనిట్టి
కావ్యము వేంకట శేధని నానమ్మకము.
అని వక్కాణించారు. అంతేగాక ఏకాంత
సేవ ప్రాధాన్యతను ప్రకటిస్తూ - ఇది
భాగవతము వలెనే పరిపూర్ణత గలది.
ప్రేమింప తగినది. శిరసావహించతగినది...
వంగభాషకు రవీంద్రుని గీతాంజలివట్టిదో
మనయాంధ్రమున కీమహాకవుల, భక్తుల
ఏకాంత సేవ అట్టిదని 'నా అభిప్రాయము'
అని ముగించారు.

క్రి. వెం. పూ. కవులు. వంగభాష నుంచి పరకృరంగా అనువదించి ప్రచురించిన నవలలే కాక - స్వయంగా రచించిన వసుమతి వసుంథం, మాతృమందిరం వంటి నవలలు ఆంధ్రప్రచారిణి గ్రంథ మాలను ప్రభాసించేవాయి. వసుమతి వసుంథం నవలప్రాకృత్యాన్ని కొనియాడు తూ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు - 'దానిని చదివినపుడు నేనెంతో ముగ్ధుడైతిని. ఎప్పుటికైనా నేను యిత గొప్ప నవల వ్రాయగలుగుదునా యని అబ్బుర పడితిని.' అంటూ, ఒకవ్యాసం ఆంధ్ర ప్రభలో ప్రచురించారు. మాతృమందిరంలో హరిజనులను అస్పృశ్యులుగా వెలివేయటం ఖండించి, అది మహా పాతకమని, వైదికమతమునకు భంగకరమని ప్రతిపాదస్తాడు.

వారిపట్టిపూర్తి పునోత్సవం - అక్షేపల్లి అత్యుపాధ్యక్షుని వాయించుగారి ఆధ్వర్యంలో రాజమహేంద్రంలో ఒక గొప్పసాహిత్యోత్సవంగా జరిగింది. ఆ సందర్భంలో క్రితల్లావజ్ఞుల శివశంకరకావ్యీ, సంపాదకత్వంలో నవ్యకవితా సుంకలనం - మహాదక్షిణం ప్రచురితమైంది. అసందర్భంలోనే - తల్లావజ్ఞుల, దేవులపల్లిజనమంచి కామేశ్వరరావుగార్లు సంపాదకత్వంలో భావసంకీర్తనయూ, మరికొన్ని కృతులు ప్రచురింపబడ్డాయి. భావసంకీర్తనం ఒక ఆత్మార్త ప్రయోగాత్మకకావ్యం. అట్టిదినధూతో నభవిష్యతి అనడమూ సమంజసమే! మచ్చుకొక పద్యం, 'నీ యంత వానిని, నిజముగా ననుజడమును చేసితిని. సరే. మనకు తెచ్చి పెట్టితికేటికి? గిట్టనితనముగావండిన; దానికీ ముండి తనము. దొంగతనమ్యును, దొరతనమ్యును, జగలంతే తనమ్యు - మాతంకమముగమప్పి, కనకమును గొప్పరాజ్యంబును, కాంతా మణుల జూపి, వింతనాటకంబు నాడింప నేటికి?' - కనులనుండి నవ్వుచున్నావో!

తెలియనిదిని కర్మమో? తెలిసి తెలియ నట్టి వాకర్మమో? నిజము నిజము ప్రభు! ఆసే విచిత్రగతిలో, కేవలవచన కవిత్వం మోదిగా నడుస్తాయి, కాని నిజానికిది అన్న సీసవద్యలే నని ఛందస్సు తెలిసిన వారికి తెలుస్తుంది. లేనివారిని ఖులాసాగా చదివింపచేస్తుంది. ఈశ్వరునికి భక్తునికి అవిభాజ్యమైన ఒక ఆద్యైతిసిద్ధి నే వెలార్చుకూ వృద్ధయార్చుగా పొగుతుంది కావ్యం. ఏకాంత సేవ రచించిన కవులు బృందావనం రచించిన కవులు యిలాంటి ఆపరూప కావ్యం ఎలారచించారా అన్న ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది.

దీనికి తల్లావజ్ఞుల వారు నాలుగుపుటల పీఠిక రాశారు. కాని అది అంతంతమాత్రం గా కేవల వ్యాపారశరణిగా పోగింది. ఈ గ్రంథం చదివి ఆ పీఠికపై నాసోదరులు డా. మిరయాల రామకృష్ణ యిలా ధిమార్చురాశారు, 'ఈకావ్య సాంధర్మ్య మనాపీఠిక చెప్పవలెదు.' అని అది ఆక్షర సత్యమే!

తేకట పార్వతీకృతి కవులు ఇతర కావ్యాలన్నీ రచించారు 'సహస్రాదిక నవలలు కలగానువాదాలు. స్వీయాలు, యితరులకీ ప్రచురించారు. ప్రచురణ సంస్థకోసం ఒక కారు కొని - పితాపురం కాకినాడ కార్యాలయం నడుపు సంచరించారు. అక్షలాదిగా ధనం సంపాదించి ఒక పైసా అయినా మిగులుబోలేక పోయారు. చివరిలో రామాయణమును సైకిం చంపకావ్యంగా ముందరకాండలో సీతాదర్శన పర్యంతం రచించారు. అప్పు టికేవాడు నవ్యసాహిత్యంలో మేరు సమాసధీమలయ్యారు. అట్టివారి గురించి పీఠికరాస్తూ ఎంతో చరిత్రకప్రాధాన్యతను అవిష్కరించవలసివుంది! ఆపని క్రి శివశంకరలు చేయకపోవుడం, కారణ మేదైనా యంతవ్యంగం కాదు.

ఆకాలంలో వెంకట పార్వతీకృతం ప్రభావం నవ్య కవిత్వ మంతటిపైసా

వ్రణించం

అందాపు మవ్వకరావు

నేను బాధలను దిగ్మింగే మర్కగర్భాన్ని మట్టివిబంగారంగా మార్చేరత్నగర్భాన్ని కష్టించే ఫలితాన్నందలేని క్రమైక జీవులు పట్టెడన్నం ఎరుగని అమాత్య గోవులు ఉన్నార అక్షోపలక్షిలు

అయినా
వారక్షణ వ్యయం కోటాను కోట్లు వినిపిస్తున్నాయి కాలేక దుత్తుల ఆకలికేకలు ఎవరూ సరిచేయలేని నష్టజాతక శ్రుమాకలు అందివ్వాలనే ఉంది వారిద్దలందరికీ సుస్వం స్వార్థరాజీయ కష్టం (క) బంధాల్లో బండ్లనెవరును ఈ జన్మకు అదిమ్యగ్యం ఓడ్డలందిరికి సమంగా తిండిపెట్టలేనల్లని ఏలోకం వర్షిస్తుందనీ ఏ సమాజం మాత్రం

అదరించి గౌరవిస్తుందనీ?

అందుకే

ప్రబోదిస్తున్నా తిరగేయండి గతచరిత్ర అందులో కనిపిస్తుంది పరకురామ చరిత్ర మీరే ఆపరకురామని వారములు వచ్చి చీల్చేయండి రెండుగా వాగుండలు నిండించను మిమ్మల్ని మోహంతంకి అనందిస్తాను నాబాధవిముక్తి ప్రకారం ఎందుకంటే బాధలను దిగ్మింగే

మర్కగర్భాన్ని మట్టిని బంగారంగా మార్చే రత్న గర్భాన్ని

0-0

పోల్చుకోరికినంత స్పష్టంగా పరచుకుంది. ఒక గొంతు కొత్తందనాన్ని, పారశక్య భరిత వాగ్వైధివాన్ని తెలుగు కవితా లోకంలో ప్రచురించింది. అవిస్మరణీయ కత్తిగా నవీనకవిత్వంలో స్థింపడింది. ఇరవయ్యో శతాబ్దిని సంపద్యంత మున ర్చిన ప్రమాఖం కాలంలో నిరవధిక పౌరుషాత్మక నందుకుంది. (ఇంకా ఉంది)

శ్రీ గొల్లాపిన్ని రామకృష్ణశాస్త్రిగారి

“నా కవన కదంబము”

(సమీక్షసారథం)

—శ్రీ పి మోహన్

ఇది ‘నాకవన’ కదంబం; నా ‘కవన కదంబం’ అంటున్న కవితల్ని శ్రీ గొల్లాపిన్ని రామకృష్ణశాస్త్రిగారు ప్లేట్ ఎక్స్లెక్ డిపార్ట్ మెంట్ లో నూపరింటిం డెంట్ గా వృత్తిపరంగా ఉద్యోగిం చినా, పృవృత్తి పరంగా కవితలల్లుతూ సుపర్వపద్యకవిగా బనగానపల్లికిబంగిని పిల్లి రీపిలా తీపులందించారు. విన్నకోట-కాటూరి లిటరరీ & ఛారిటబుల్ ట్రస్ట్ వారి ‘ట్రస్ట్’ను బాంది ఇంట్రెస్టింగా నాకవన కదంబం అందించారు.

ఆట్లలో అరవై పుటలుగల యీ అపూర్వ గ్రంథరాజం ‘అమృత’ అంకితం కావటం నిజంగా ‘ఆదర్శం’ ‘దత్తాత్రేయ’ని సంప్రదాయమునకు దత్తంబైన’ తమకుంకంలో శ్రీ గొల్లాపిన్నివారు తమ కదంబంతో తొలితొలుపును “క్రిసచ్చి దానంద గణపతిస్వామికి” సమర్పించటం మూదావహాసం.

‘దుర్వృద్ధతా మరుభూమి నింపు దక్కాత్తంగి’ ‘గీతాంజలి’ంచిన శ్రీ శాస్త్రిగారికలం ‘నీమ యేనియుదుఃఖమ్మ పెండనేని’-పుపుడెంద మడర కన్నీరు విడిచే” బుద్ధజీవుని పద్యాం జరి ఘటించారు.

“కుంతకృపాదములతో వ్యర్థప్రసంగా లతో, వెలకేరాని విరండ వాదములతో, క్రిడా కరాలాపరన్ కలగం బారెడు కంఠకోవణలతో ‘కాలం వ్యర్థం చేసు వద్దని మువ్వన్నె కెండా కన్నె మద్దు

లొలుకు మాటల్లో తమదైన విశాల భావాన్ని మధురంగా వ్యక్తం చేశారు శ్రీ శాస్త్రిగారు-‘మహాంధ్రోదయంలో’ ధారాకుదితో-‘తెలుగుం బిడ్డల దృష్ట సంతులయి-అజరామరంబగు మహేంద్ర ప్రాధన శ్రీలతో కులతూగాలని’ కుభా కాంక్షించారు.

‘తెక్క లాడినగాని దొక్క లాడని నేడ కూరిం కన్నీరు బాలులోన’ ప్రతి బింబించిన జనతా జనార్దన సేవాకర్మయ దైన “అర్థశక్తి ఫీల్డ్” బాహుళిని వద్యార్థన చేసిన శ్రీ శాస్త్రిగారి మన దేశంపై చైనా ఆకస్మికంగా దాడిచేసిన వృషా కృపించి ‘భద్రాయిత హైమ వైత పరిరక్షణకర్తృర బీరులకు’ అక్షరి నీరాజనా లర్పించారు.

గెండుపాదాలతో ‘చిన్నారి రాముని చిలిపిచేష్టలకు మురియుచు జాబిల్లి’ని ముం దుకు నడిపించారు అందంగా’ కాసూయ మౌళ్యవృద్ధతనుంకలమంద అనందంగా అక్షరంగా!

‘వతురా! రమ్మ! ర’మ్యంచు కూర విడుచు’ సంభాషణ శైలిలో రాజపుత్రి (Canpbell గారి Lord ullins’ daughter)ని తెలుగంత తియ్యగా చిత్రించారు. పద్యాల పల్కి నెక్కించారు. అంగ్లాత్మ సౌందర్య సుందరికి తెలుగు తోడుగులందించి అందాలు పెంచారు.

సామాజిక స్పృహతో ‘మిత సంకాప’ సందేశాన్నందిస్తూ - “ఓర మందు లేదు పస; యాపిక లేదు శరీర మందు ... మఱి భంగపాటులున్ కాగల కాలుమందు తగునా బహు సంతతి కష్టపాటులున్’ అంటూ తమదైన బాధ్యతను అక్షరంగా నిరూపించారు.

‘ఆకానిరాళ’- డోలాయమాన జగ త్తులో-‘అప్పుపుట్టగు-పుట్టిన యంతలోన సరుకు దొరకరు - మండిన ధరలతోడ- భుక్తి కైనను తేగలక క్తిలేని . . నుండెం బగుల(గొట్టు మగల యగచాట్లకు కను లకు కట్టినట్లు అక్షర చలన చిత్రాలను చూపిస్తూ-పూర్వనూత్తులకు భిన్నంగాగల నేటి స్థితికి ప్రతిరూపంగా - ‘ధరలు పెరుగుట-పెరుగుట కొలకగాని’ వని శాస్త్రిగారు స్వానుభవాన్ని భక్తతో గాల్చి ఎత్తిచూపారు.

ద్యంద్యముల కతిరుదైన పూజ్యపాద త్యాగరాజుతలందించిన శ్రీ శాస్త్రిగారి క్రి మంతా హనుమంతరాయకవిగానినై స్మృతిపద్యార్థనచేశారు. ఆస్తికమహా శయ్యలైక క్రి శాస్త్రిగారు - ‘చైతానిక స్వామి’ - నాస్తిక వాధుల్ని’ నిర న్నిస్తూ జ్యోతిర్వార్ధ యోగ దర్శక ‘క్రి సాధు క్రివాస శాస్త్రిగారి’ని నిర్మి యున్న హైందవాన్ని కాపాడమని ప్రార్థించారు.

గహనంబైన నేడమతాన్ని కను ఉప న్యాసఫణితిలో అర్థవంతంగా వ్యక్తీక రించిన క్రి ప్రభాకర ఉమామహేశ పండితులను ఓర్వెత్తునుతిస్తూ, ‘గండు కోముల’ ‘వహూ’ కలవాదములోని ‘ప్ర’ పంచమ స్వరమాన వల్లించిన కవి కోకిల బాసువాను ప్రస్తుతించివారు. ‘అలఘు తరాత్మక క్రిగల యట్టి మహర్షి ‘క్రి క్రిపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారిని వద్యద్యయ సంభావన లందించారు.

'కాబట్టి' తపోమహిమితుడైన శ్రీ మద్భువనాద్రి నాసి మధ్య మోటలో ముచ్చటించారు.

శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల వారి దేవ్య పరాధ కుమారం స్తోత్రాన్ని తెలుగు తేజోవతి - వికృతి తేజన గాన్నిండు పెట్టివాడు "దేవి"ని చేపట్టకతమనశే జగదధీశ్వరుడైనాడని భక్తకవి కోటి పూజించారు. భువన విజయ కవి శేఖరులను కీర్తించిన శ్రీకృష్ణ గారికంట చివరగా మంగళాశీర్వుద్యమును సూరభా లను పెడబెట్టింది - 'నాకన' కదంబా న్నంపించింది.

కథాకావ్యాలనందించిన విమర్శనాన లంఘులు శ్రీ విన్నకోటచారూ. పాండర్య లహరీలోనుంచెల్లిన శ్రీకాటూరిచారూ విద్యుంబలు - లెక్కల్లో మునిగి శ్రీ బ్రహ్మనందంజీ, మానవతా మోనిని శ్రీమతి స్వాతీజీ తేజయంట ఉదయించే దివాకరులు పి (మా) తా మహులపేరిట ఉదయించిన శ్రీ విన్నకోట - కాటూరి తిరురీచాటబుల్ బ్రహ్మణ శార్వదర్శి కాకటం క్రాంతిని ప్రసాదించటమే! సం క్రాంతిని వంచటమే 'అర్హత ఉండే తగ్గిమరగట్ పెనుకాదే రసయితలను అర్ధ వంతంగా పుట్టించే కర్మపాక్షి దివా కరులు - ధన్య 'శేవులు' - దివాకరకరం సోకిన నాకన కదంబకర్త చిరంజీవులు!

సరసకవి శ్రీ నందూరి రామకృష్ణమో చార్యులు - 'నాకన కదంబం' లోని సాతకర్ణేయ అంతర్యం గుర్తింపగల రస భావ రీతియిపి మెచ్చక తప్పురంటు న్నారు. శ్రీ జోస్యం (అనార్దనకృష్ణ గారు) - 'వేద్యగదన విద్య: మాంకన చాకచక్యభావోన్మేషన్ ప్రాచీన - మౌఢునిక, మంతికము' క్షుంట్టున్నారు' అనంతపురం అచార్యకలాక వారు-రస వర్ణనలక్ష్మిమ్రు కవితా కదంబులు

జ్ఞాపిత పురస్కారం పొందిన సి. నాకాయగలెడ్డి పత్తిపూర్తి సమర్పణ :

వి శ్వం భ ర వి న్నే ష ణ

(రాధాపాక)

—డా॥ మిరియాల రామకృష్ణ

భూమిక

ఎదిగిన వ్రతి కవీ తానేదయినా నూతన కావ్యం రచించాలి అనుకుంటే అంతకుముందుమంచి తనకు సరిపోయే ప్రణాళిక వేసుకుంటాడు. ఆ ప్రణాళిక లో రెండు భాగాలుంటాయి : మొదటిది కావ్య విధానానికి సంబంధించింది రెండోది కావ్యవిషయానికి సంబంధించింది.

వ్రతి కవికి ఒక విన్న ఉంటుంది. ఇంకా మొన్నకూడా ఉంటుంది. విన్న మొన్నం అనుభవం ఒక కొత్త అవగా

న్నార"నాకనకదంబంకునుగోల్పోకం, సుపాకం-అసదృశ'మృంట్టున్నారు. డా. నుబ్బన్న కలాన భానిగారు. భూతపూర్వ బీహారు కర్నాటక రాజ్యపాలకు శ్రీ పెండేకంటివారు యీ కదంబం ద్రాక్ష పాకం అంటున్నారు.

ఈ సరసకవికిల్లో నాకనకదంబ సౌరభమున్నది; పండిత కవి నాయక స్ఫూర్తి ఉన్నది; సద్గతి ఉన్నది, స్పృహ ఉన్నది; మంచి తహ తహ ఉన్నది. పద్యాలు ప్రమదల త్రలిమల వర్తనము న్నది, ఎడతన్నది, మెప్పుది ఉన్నది. భారత ఉన్నది, ద్రాక్ష ఉన్నది, అక్షరా మృతపు విజయం కోడల ఉన్నది. వ్యక్తి కరగసౌభ్యమున్నది, వ్యక్తిత్వమున్నది. కానలో తేటఉన్నది, అటపట నాగరి

హనకు దారితీస్తూ ఉంటుంది. ఆ కొత్త అవగాహనతో నేడు రావే కావ్యమే నూతనంగా తయారవుతుంది.

గతంలోని అనుభవం అతనికి విధానంలోని మెలకువలన్నింటినీ గుర్తు చేస్తూ ఉంటుంది మొన్నటి విధానం విన్న నచ్చలేదు. విన్నటి విధానం నేడూ వచ్చదు. ఇదే కొత్తనానికి దారితీయిస్తూ ఉంటుంది.

కావ్యం ఏ పద్ధతిలో రాయాలి అనే దొక సమస్య. ఈ సమస్యను పరిష్కరించుకోవడానికి ఏ కావ్యమూ పనికిరాదు

నటన ఉన్నది. సంస్కారమున్నది, సం స్కృతిఉన్నది, విన్నకోట కాటూరి వారి దర్శనమున్నది. ముఖచిత్రం చిత్రముగా' నున్నది. 'కవిక పాలువారింది. 'సవిక వెలిగించింది.

ఒక పది చెల్లించండి, విదుపదులు చేస్తూ అబ్బర్థిస్తున్న యీ కలా మనవి మన్నించండి. కర్నూలు జిల్లా బసగాన పల్లె (518 124) పాక బస్తాండు దరి మాకలలిద్దింగ 10/27.6 లో గల శ్రీ శ్రీ జి. రామకృష్ణకృష్ణ గారిని పంపి రించండి. ఈ 'నాకన కదంబ' సౌర భావ ముక్తులో తుల్కరించండిమానవ తను వంచండి-పెంచండి!

అనుభవమే వనికొస్తుంది. విన్నా మొన్నా కామ రాసిన వద్దతి ఎంతమందికి వచ్చింది : ఎంతమందికి వచ్చలేదు : ఎందుకు వచ్చింది : ఎందుకు వచ్చలేదు : అనే ప్రశ్నలు పేసుకుంటే, ఏ కవిఅయినా ఇకముందు కానెలా రాయాలో ఒక తీర్మానానికి వచ్చేస్తాడు.

కావ్యం రచించే వద్దతిలో ఎన్నో అంశాలున్నాయి. పదజాలం, శైలి, నోటికి చెవికి సంబంధిస్తాయి. భావ దిక్రాలు కంటికి మనస్సుకి చెందుతాయి. రల్పనలు, సన్నివేశాలు బుద్ధిని స్పందింప జేస్తాయి. రసానుభవం అక్షమ లోబరుచు కుంటుంది.

మరిన్ని కేవలం ఇంద్రియాంతో తృప్తి పడదు. ఇంద్రియాలకు సంతోషం కలిగిన వెంటనే, మనస్సుకు తృప్తి కలిగిందా అవిపిస్తుంది. అ తరవాత హేతువుల నాలోచిస్తాడు. ఇంకా అతనికి ఏదో కావాలనిపిస్తుంది. దాన్నే మనం రసం అంటున్నాం.

క వి కి సంబంధించినంతవరకూ ఇవన్నీ విధానంలోనే చేరతాయి. ఈ విధానం గురించి తరతరాల మంచి కాస్త్రాలు వస్తున్నాయి. కావున అగి పోదు. కొత్త విధానంతో కొత్త కావునం వస్తుంది. ఈ కాస్త్రాలు కవికి తానెక్కడ నుండి బయలుదేరాలో చెబుతాయి తప్ప ఎక్కడిదాకా వెళ్ళాలో చెప్పలేవు.

ఎటువైపు వెళ్ళాలో ఎక్కడిదాకా వెళ్ళాలో నిర్ణయించుకోవలసింది కవిత్వ విషయంలో కవే.

ఇలా నిర్ణయించుకోవడంలో కవికి అతిముఖ్యమైనది కావ్యంతోని విషయం. ఈ విషయాన్నే వస్తువుఅనీ అవదం మామూలు. ఈ కావ్యవస్తువు నిర్ణయించు కోవడంలో అతనికి రెండు అంశాలు వహకరిస్తాయి. మొదటిది కాలం. రెండోది జ్ఞానం.

కాలం అంటే కవి జీవిస్తున్న కాలం. ఈ కాలానికి ముందుకూడా ఎంతో కాలం ఉంది. దాన్ని మనం చరిత్ర అంటాం. చరిత్రకు మరో పేరు గతం. గతంలో మన్ని పడిన తీరు సంతతిని చరిత్ర వివరిస్తుంది. మనిషికి సంబంధించిన ఏ విశ్లేషణ అయినా చరిత్రలో భాగమే అవుతుంది. కమక విజ్ఞానకాస్త్రాలన్నీ చరిత్రలోని భాగలే.

రెండోదయన జ్ఞానం నా ఉద్దేశంతో కవి సంపాదించుకుని శీర్షించేమకున్న విజ్ఞానమే. అనేక కాస్త్రాలు చదవడం వల్ల అనేక దేగాలు తిరిగి రావడంవల్ల వికసింపిన బుద్ధివిశేషమే జ్ఞానం. దీన్నే ప్రజ్ఞ అంటున్నాం.

విశ్లేషణకోసం కాలం, జ్ఞానం అంటూ రెండు విభాగాలు చేసినా ఈ రెండూ వరస్పరం సంబంధంగం ఒకే అంశం ఈ రెండింటిని కలిపి 'కాలజ్ఞానం' అనొచ్చు.

దృక్పథంతనీ, యుగధర్మ వివేచన అనీ సమకాలిక స్పృహఅనీ సామాజిక స్పృహఅనీ రకరకాలుగా మనం చెప్పు కుంటున్న పరిభాషలన్నీ 'కాలజ్ఞానం' లోని అంశలే.

కావ్య వస్తువు ని నిర్ణయించుకుని, కావ్యంగా రాయడానికి కవికి 'కాలజ్ఞానం' ఎంత అవసరమో కావ్యవిధానకాస్త్ర జ్ఞానం కూడా అంతే అవసరం.

కావ్యవిధానకాస్త్ర జ్ఞానాన్ని వివేచన లేకుండా వాడుకునేవాడు కొత్తగా దేన్ని పృజించలేదు. కాలజ్ఞానం లేకుండా కావ్యరచనకు తొందరపడేవాడు ఏది రచించినా పాతదే అవుతుఉంటుంది.

ఈ రెండింటిని సంపాదించుకున్న వుడు మొదటిదానివల్ల కవికి ప్రయోగ కళం (Craftmanship), రెండో దానివల్ల కళాస్పష్టి కర్తృత్వం (Artistry) వస్తాయి.

ఈ భూమికలో వేమ పరిశీలించదలచిన ఆధునిక కావ్యం విశ్వంభర. జ్ఞాన పీఠ పురస్కారం పొందిన డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి విశిష్టవృష్టి విశ్వంభర. విశ్వంభర విశ్లేషణ ఈ వ్యాస వరంప రలో చేయబోతున్నాను.

విశ్వంభర విశ్లేషణ-1

నారాయణరెడ్డిగారు ఈ కావ్యాన్ని 6 భాగాలుగా విడదీసుకున్నారు వాటికి ఎలాంటి శీర్షికలూ నిర్ణయించుకోలేదు. అంతమాత్రాన ఏ భాగంలో ఏ అంశం ఎంతవరకూ చెప్పాలో నిర్ణయించుకో లేదని మాత్రం మనమమకోకూడదు ఈ భాగాలను పాతపద్ధతిప్రకారం సర్గలనో ఆశ్వాసాలనో అధ్యాయాలనో కూడా పేరు పెట్టలేదు. 1, 2, 3, 4, 5 అని అంతెయమాత్రం వేసి ఉరుకున్నారు.

ఈ కావ్యానికి ఆయన రాసిన ప్రస్తావన చాలా ముఖ్యంగా పాఠకులకు కనిపిస్తుంది. ఈ కావ్యం రచించడానికి ముందుగానే ఆయన కావ్యవస్తువును గురించి అందులోని భాగాలను గురించి ఒక “రేఖాచిత్రం” మనసులో గీసుకున్నాడని చెప్పకున్నారు. ఆయన ఈ భాగాలను “ప్రకరణాలు” అన్నారు. చరిత్రద్వారా మనకు తెలిసేతెలియని కాలంనుంచీ కూడా మనకు బాగా తెలిసిన ఈనాటికాలండాకా మనిషి ఏవిధంగా వడుస్తూ వస్తున్నాడో ఈ ఆయిదు ప్రకరణాల్లోనూ ఆయన వివరించారు. యీ ఆయిదు ప్రకరణాలూ ఆయిదు “ప్రస్తానాలు” అయినట్లున్నాయి.

మొత్తం మానవచరిత్రలో ఆయిదు దశలను ఆయన గుర్తుపట్టాడు. ఈ ఆయిదు దశలకూ ఆయన పేర్లు పెట్టలేదు. అడవిలో పుట్టిపెరిగిన మనిషి వగలాలవరకూ సాగి ఏవిధంగా నాగరికుడయ్యాడో ఈ ఆయిదుదశల్లోనూ కనిపిస్తుంది.

వెనుక “టూమిక”లో మనం విశ్లేషించుకున్న కాలజ్ఞానం, కావ్యవిధాన శాస్త్రజ్ఞానం అనే రెండు ప్రజ్ఞలూ ఈ కావ్యం రచించేనాటికి ఈయనకున్నాయనడానికి ఈ ప్రస్తావనే చాలామ.

మనిషి ఇంతవరకూ సాగిందివ కృషి సంతటిసీ మూడుభాగాలుగా గుర్తుపట్టారీయన. మొదటిది కళలకు సంబంధించిన కృషి అంతా రెండోది విజ్ఞానానికి సంబంధించిన ప్రయత్నమంతా మూడోది మానసిక ప్రపంచానికి సంబంధించిన

సాధనలన్నీ. ఈ మూడురకాలయిన కృషిసీ జేయడంలో ఆ మనిషి మొదటే విజయంను పొందలేదు. అనేక ప్రతికూల పరిస్థితుల వెదుక్కొన్నాడు. ఈ పరిస్థితులకు ఆతను విరుత్సాహపడలేదు. వాటివన్నింటినీ తట్టుకుంటూ ముందుకి సాగిపోతున్నాడు. వెనక్కు మళ్ళిపోవడంలేదు.³

ఈ రహస్యం చరిత్రను పరిశీలిస్తే తప్పకుండా మనకు తెలుస్తుంది. ఇంతవరకూ జరిగిన చరిత్రలోని తత్వమిదే

ఈ తత్వాన్ని విరూపించడానికే ఈ కావ్యం రాసినట్లు మనకు స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

అయితే ఈ కావ్యం ఎవరికోసం రాసినట్లు : పాఠకులు భిన్నతరగతులకు చెంది ఉంటున్నారు. అన్ని తరహాలవారిని సంకోచపెట్టడానికి రాసే కావ్యాలు వేరు. వాటిల్లో కథ చాలా ప్రధానంగా ఉంటుంది. వదలాం సాదాసీదా ఉంటుంది. రసం ఉట్టిపడుతుంది. కానీ అది బుద్ధిని పదునుపెట్టే ఆలోచనజేయడం కుదరదు.

ఈ “ప్రస్తావన”లో నారాయణరెడ్డిగారు స్పష్టంగా చెప్పారు “విశ్వమానవేహాసాన్ని, అనధిలేని మానవకోశాన్ని అవగాహన చేసుకున్న సహృదయులకు” ఈ కావ్యం సంకృప్తివిస్తుందని⁴ ప్రపంచ మానవుడి తరతరాల చరిత్ర పాఠకులకు తెలిపే ఉండాలి ముందు. కానీ దానికో సరిపోదు. మానవుడి మనస్సును గురించి ఎన్నో విశ్లేషణలు జరిగాయి ప్రపంచంలో. తత్వశాస్త్రాన్ని “మనస్సు”ను గురించి చెప్పినవే.

మనస్సు ఒక పెద్దలోకం. ఈ లోకం గురించి తెలుసుకోవడం అధ్యాత్మిక చింతనకిందికి వస్తుంది.⁵

ఏకావతా నారాయణరెడ్డిగారు ఈ కావ్యం రాయడంలో చరిత్రనీ తత్వ శాస్త్రాన్ని అదారాలుగా తీసుకున్నారని అర్థమవుతుంది. ఏ కొద్దిగానయినా ఈ రెండూ తెలిసినవారికే ఈ కావ్యం ఉద్దేశించబడింది.⁶

ఇలాంటి కావ్యవిషయానికి ఎలాంటి కావ్యవిధానం కావాలో అలాంటి విధానంలోనే ఈ కావ్యమంతా రచించారాయన. విషయవిధానం (Context and Technique) సమ్మేళనంలోకి వికీ సర్వవిధాలా స్వేచ్ఛుతుంది. అ స్వేచ్ఛను పూర్తిగా నారాయణరెడ్డిగారు వాడుకున్నారు.

వచనంలో కవిత్వ రాయడం ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో ప్రత్యేకంగా గుర్తింపు పొందింది. అయితే వచన కవిత్వం అందకావ్యాలకే పరిమితమవుతూ వచ్చింది. పెద్దకావ్యాలనుకూడా వచన కవిత్వంలో రాయడానికి కొందరు ప్రయత్నం చేస్తూఉన్న యుగంలో నారాయణరెడ్డిగారు ఆ ప్రయత్నాన్ని అందుకుని పెద్దకావ్యం ఇలా పూర్తి బావుంటుందన్నట్లుగా రాగారు “విశ్వంధర”ని.

విశ్వంధరమే ఆయన “సమగ్ర కావ్యం” (Integral epic) గా పేరుకున్నాడు. ఆయన ప్రకరణాల యీ కావ్యంలో ఏ ప్రకరణంలో ఏమిందో అధ్యయనం చేయాలి. వెంటనే 1 గల ప్రకరణాన్ని ముందుగా పరిశీలిద్దాం.

రిఫరెన్సులు.

1. "అదిమజ్జకనుంపీ అధువికడక కరక మనిషి చేసిన ప్రస్థానాలు ఈ కార్యం లోని ప్రకరణాలు?" -

విశ్వంధర ప్రస్తావన

2. "మనిషి సాధన ప్రమాణం. కళాత్మకం, వైజ్ఞానికం, ఆధ్యాత్మికం. ఈ సాధనలో అడుగుతున్నా ఎదురు దెబ్బలు. తరుచైనా మనిషి తిరోగతుడు కాలేదు" -

3. చూ. విశ్వంధర ప్రస్తావన.

4. ఈ ఆధ్యాత్మికచింతన కవచరించే గ్రంథాలు : భగవద్గీత ఉపనిషత్తులు, ప్రాయోద్ గ్రంథాలు, భారతీయ తత్వశాస్త్ర గ్రంథాలు, వివిధ మత గ్రంథాలు, పాశ్చాత్య తత్వశాస్త్ర గ్రంథాలు, రామకృష్ణ వివేకానందాదుల బోధనలు.

5. మౌనవుడి చరిత్రను గురించి చెప్పే ప్రధాన గ్రంథాలు : ది ప్రైరీ ఆఫ్ సివిలిజేషన్ (విల్ డ్యూమెంట్); తెలుగులో నందూరి రామమోహనరావు గారి 'నరావతారం'; మాయస్స, ఎంగల్స్, గోర్కీ, గాంధీ, టాగోరు, వివేకానందుల గ్రంథాలు, అరవింద సాహిత్యం, నెహ్రూగారి గ్రంథాలు, ది ప్రైరీ ఆఫ్ మేన్ కౌండ్.

* * *

మిరియాల రామకృష్ణ

25-6-5/8, జయకృష్ణపురం
రాజమండ్రి-5

...—...

బా పా వి నో ది ని.

- శ్రీ ధూపాళ మహాదేవమణి
(ద్వీ భాషి)

1 శ్రీలక్ష్మ మోహముదేశము
నారికేదాఁ జాడననెడి యధిల్లని
పలుకుక
మేలిమి పడ మొక దానిని
వైభవము గీర్వాణ తెలుగుభాషామతమడీ!
(పూర్వం)

2. తల్లిసేమని చలిరేయి తనయుఁ డడుగు.
పాలు కాపలు టిల్చుగిని పాత్రయేది
తెలుగునింగ్లీషు భాషలుఁ దెల్పువొక్క
పదము ముల్కమి రెంటి జవాబుకాఁగ.
ద్వీ (పూర్వం)

3 సింహమెచ్చట చరియించు చింతలేక
అంధపతి యెమిరచియించు నతికలదే
సంస్కృతాంధ్రాలలో నొక్కఁ
జక్కని యగు
పదము ముల్కమి రెంటి జవాబు కాఁగ.
(పూర్వం)

4 చేరిసర్పము పగతోడఁ జేయుపనియు
సకలజనులును శయనించు సాధనంబు
నాంధ్రమోక్షము వరుగుగా నతితునట్టి
పదము ముల్కమి రెంటి జవాబుకాఁగ.
100 (పూర్వం)

5 1) తొడలను వెళ్లి వానికయి తోచెను
సంస్కృతకల్పమేదియో
కడుతుచులింపు పద్మగుల కమ్మని
నామము నాంధ్రమున మణిన్

2) గుడిని బుధేకుతల్కుఁ బరి
కోమలనోనను లోభిత త్వమున

వడిఁబయి భావతందల
నాకొనుమీ! నునునోబోదినీ!

2:30 2 'అంబు' 1

6 నేలకడిసిన కారణమేల? యనఁగ
బాటనకుఁ జెప్పజాలును
వాయునూనుఁ
గవిన దళకంఠుపింపును గలిపికొనును
బడులు చెప్పడి! ఆంధ్ర గీర్వాణవాణి.
(పూర్వం)

శ్రీ భాషి

7 అందలూ యివికల్పేడి నాంగ్ల పదము
కొమ్ము మొలిచిన తెలుగున కొమలియును
కొమ్ము మణికొంత సాగిన కూరమంప
చెయ్యె హిందీని పదమేది
తెలుపుదయ్యె!

'భంబు' 100 8

'భంబు' 100 8 'భంబు' 100 1

చతుర్థా ప

8 ఆంధ్రకృత్తినె యర్థము సర్థమంచు.
నాంగ్ల భాషను కనెనని అమర భాష
నామె మనియెను హిందీని
సమముకాఁగ
పదమునొక్కటి బుధువార!
ముల్కదయ్యె!

'అంబు' 100 100

(02) 100 100 100 100 100 100

* * *

ధూపాళ మహాదేవమణి

2-7A-9, శంకర్ నగర్
రాజ్ నగర్-588008.

0—0

శ్రీ యుద్ధిష్ఠిరాశ్వమేధ చంపూ ప్రబంధం -

ఒక విహంగాకవనం !

— డా. రామడుగు వేంకటేశ్వరశర్మ

"గద్యానుబంధరస మిశ్రిత పద్య మూర్తిః హృద్యాహివాద్య తిలకా కలి తేవగీతిః" - చంపూ ప్రక్రియనుసూర్వి భోజకవి చేసిన ప్రశంస అది. స స్కృత సాహిత్యంలో రామాయణ భారత భాగ వత చంపువులు, నీలకంఠ విజయ విశ్వ గుణాదర్య చంపువులు విలక్షణంగా వెలు వడ్డాయి. క్రీ.శ. 915 లో త్రివిక్రమభట్టు నలచంపువుద్వారా సంస్కృతంలో ఈ ప్రక్రియకు శ్రీకారం చుట్టాడు. భాం భాగవత చంపువు వ్రాసిన అవసరాని పద్మరాజకవికంటే తెలుగువారు సంస్కృ తంలో అనేకులున్నారు. అట్టివారిలో శ్రీ యుద్ధిష్ఠిరాశ్వమేధ చంపూ ప్రబంధ కర్త శ్రీ వసుకూరు వెంకటేశ్వర శర్మ వెంకటేశ్వరశర్మ ఒకరు.

ఈయన సురపురసంస్థాన రాజవిద్యా నేరువు. ధర్మాధికారి. హైదరాబాదుకు చెందిన లింగనూనూరుజిల్లా సురపురం తాలూకా కనకాసురపురం నివాసి అని ఈ గ్రంథప్రకటనలో ఉంది సురపురా నికి పోలాపురం వ్యవహారసామమనీ, ఇది నేడు గుల్బర్గా మండలంలోని ఒక సీమ అనీ 'అంధ్ర సంస్థానములు - సాహిత్య పోషణమ'నే గ్రంథంలో ఆచార్య కూమాటి వోణప్పగారు పేర్కొన్నారు.

ఈ కవి కాలవధాని. కవిపార్వభౌమ కు. ఈయన గురువు శ్రీనివాసాచార్యవర్యు కు. ఈ కవి వాగ్గేయర సుధీంధ్ర తిను కడు. భాస్కరవివశిష్టదనుకాడు. వృసింహ గ్రామీ జనకుడు. ఆర్యేలకంక సంజా

కుడు. శ్రీరత్నసగోత్రుడు. ఒకటి రెండు చోట్ల పారాంతరాలు గలిగి బహుపండిత పరిశీలితమైన ఈ గ్రంథాన్ని వీరి యల్లుకు యలమకూరు వెంకటేశ్వరశర్మ 1891 లో చెన్నపురి కారదా ముద్రాశాలయంలో ప్రక టించారు. ఈ గ్రంథరచనలో ఒకటి రెండుచోట్ల వృసింహశాస్త్రిగారి హస్తం కనిపిస్తుంది.

ఇది పది స్తవకాల గ్రంథం. ధృత రాష్ట్ర ధర్మజ సంభాషణతో ఇది ఆరంభ మైంది. వ్యాసభారతంతో దీనికి పోలి కలు తక్కువ. మరుత్తరాట్మర్త ఆంధ్ర లో మదీర్పంగాగా ఇందులో ఆకస్యం. దీనికి జైమినిభారతంతోనే పోలికలు ఎక్కువని చెప్పాలి. యావనాశ్వ సుధ వ్యాదులతోడి యుద్ధం ఆక్రదా. ఇక్రదా గాదాపు సమానమే. అయితే అందలి మంగిసకథ మున్నగునవి ఇందులో లేవు. ఒకటి గుర్తుచుకోవాలి. అది పురాణం. ఇది కావ్యం.

ఇక సతీత పాత్రచిత్రణ విషయంలో ఈ కవికి అంతగా దృష్టి ఉన్నట్లుగా కనపడదు. కాబట్టే మయూరధ్వజాకు విప్రవేషంలో ఉన్న కృష్ణార్జునులకు తన అర్ధశరీరాన్ని సమర్పించే సంఘర్షణాత్మక ఘట్టంలో ఆ రాజాను, అతని దారాసుకు లైన కుమద్యుతీ తామ్రధ్వజాలను సతీత పాత్రలుగా చిత్రించలేదు. అక్కడ కథను వేగంగా నడిపాడు కవి. అదిగాక యుద్ధవర్ణన ప్రధానమైన ఈ కృతిలో

సతీత పాత్రచిత్రణకు అంతగా అవకాశం లేదుకూడ.

గద్యసంఖ్యకంటే పద్యసంఖ్యే ఎక్కువగా ఉన్న ఈ కృతి ప్రధానంగా రసా లంకార రంజితమనియే ఆరంభంలో కవి చెప్పుకొనడం జరిగింది. ఇందులో వసంత గ్రీష్మవర్షాశరత్ హేమంత ఉర్జలు, మాసోదయ సరోవరవర్ణాలు, వ్యాసాది వృక్షీస్వయాప యజ్ఞాశ్వ, పురవర్ణనలు, ప్రత్యేకించి యుద్ధవర్ణనలు విభిన్నరీతు లలో కనిపిస్తాయి. శబ్దార్థ సంబంధాలైన చమత్కార కల్పనలు ఈ కావ్యగత వర్ణన శ్రీకి తీయని సుకర్ణాధరణాలు.

"రత్నాపురస్సు యేవరామజ్ఞంతిస్సు తుణం రణే

రత్నాపురస్సు త్రిదివే లేమనుజ్ఞానదా ముదా॥ (5 స్తవ. 68 స్లో)

ఇది సురభాద్యన యుద్ధఘట్టం లోనిది. రక్తసరోవరంలో ఏ వీరులు మునుగు తున్నాలో వారు స్వర్గంలో సంతోషం తో అనురక్తలైన ఆపురసలయందు ఆసక్తలౌతున్నారని ఇందలి భావం. రత్నాపురశృబ్ధం ఇందులో చమత్కార భరితంగా ప్రయుక్తం.

యావనాశ్వనిసోడి యుద్ధంలో భీమ సేనుడు తనపేరును పార్థకం చేసుకున్న తీరు వ్యాదయంగమం.

'సభీమసేనో ధురి భీమసేనాం॥

ధృష్ట్యై స్వనామ్నోధిక దీర్ఘ భావం సంచింత్య తిత్రాసహ మానవిహం॥

విభేదయా మాసగ భీరచేతాః'

(2 స్తవ-18 స్లో)

గభీరచేతముడైన ఆ భీమసేనుడు తనపేరు లోకంపై అధికమైన దీర్ఘభావం గల భీమసేనుమానీ విచారించి అసహమా నుడై ఆ సైన్యాన్ని చేదించాడట. 'భీమ సేనః - భీమసేనాం' అనే శబ్దాలలో

ఉన్న ప్రాప్త దీర్ఘకృతుల్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని కవి చేసిన చమత్కారమిది.

'రటదటాకోటి సమేతఘోటా||
పటచ్చటా రాజిత కేతు మాటా||'
(2 స్తబ-49 శ్లో)

ఇత్యాదిగా భావానుగుణమైన వృత్తి ను ప్రాసరూపమైన శబ్దాలంకార చమత్కారాలు ఇందులో కోట్లాది. అంతే గాక యుద్ధవర్ణన ప్రధానమైన ఈ కృతిలో ఆ వియలతోపాటు ఈకవి గూడ రచనలో పదాలతో బంతులాడాడు తెలుగు సాహిత్యంలోనే నాచన సోమ నాభునిలా కొన్నిచోట్ల. ఇందుకు మరథా వ్రున యుద్ధసన్నివేశవర్ణన, తార్కాణం, 'సురభస్సురిభఃఖరదోశ్వర దోద్విరదాన్ దరదాన్ పరదాన్ విరదాన్'

విమరం శమిరం రణగం వ్రణగం
ముదటం వికటం వ్యకటో ముకరమ్'
(5 స్తబ-55 శ్లో)

అలాగే గద్యరచనకూడ కనిపిస్తుంది.

తెలుగు కవులు తమ కావ్యాల్లో సర్వ లఘుకేందాలను వ్రాసినట్లుగా ఈకవి "ప్రతిపద సమితి సముచిత ఘననినద యుతా" (7 స్తబ-84 శ్లో)

ఇత్యాదిగా సర్వలఘుకోలాన్ని యుద్ధ సన్నివేశంలో సముచిత రీతిని రచించాడు.

తరచుగా తెలుగుకావ్యాల్లో దేవతా స్తుతిలో, వనవర్ణనాదుల్లో కాన వచ్చే సుదీర్ఘ రగడచ్చండస్సు ఇందులోను యూరధ్వజ కృత కృష్ణస్తుతిలో కాన రావడం, భాష సంస్కృతమైనా, తెలుగునూ ప్రాసలను వాడించడం మరొకవిశేషం.

'కటికట పటుకర కనకదురాలం|
చటులాలక యుతచారు నిటలం

మణి గణకోలిక మస్తక భూషం|
ధణ ధణ రాజితారక కేషం...'
(9 స్తబ-189 శ్లో)

ఇత్యాదిగా. అలాగే దశమ స్తబంలో బ్రహ్మ కృత పరమేశ్వర స్తుతిలో దశకంఠ రావణ స్తవంగా 'పసిద్ధి కక్కిన పంచ చామర వృత్తసాందర్య వింజాతురలు 'జటాకటాగ్ర వాటి త్రిటివ్య భంగ విచిత్రా 1 చటాలుకత్ సుటికణ్ణివల్లి త్రి త్రిమాంగకం..' (10 స్తబ-82, 88 శ్లో) ఇత్యాదిగా రెండుకోలాల్లో హేయగా వీస్తాయి.

అలాగే ప్రసిద్ధమైన మహిషాసుర మర్దినీ స్తుతి శ్లోకగమక ధోరణిలో ఈ స్తబకంలోనే ఉన్న ఈశ్వరస్తుతిలో-

'సవహర శంకత సత్పుర శంకర
సాధుశంకర సామరుచే
కలిమలహరక కామిశ్వురక
కామనివారక కాంతరుచే
ఫణిగణ భూషణ పండిత పోషణ
పాపవిపేషణ ఫాలకుచే
జయజయహేత్రిపురాసుర భంజన
నిర్భయ నిరంజన సాంబశివ||'
(10 స్తబ-85 శ్లో)

ఇత్యాదిగా రెండుకోలాలు వ్యాదయానికి ఆహ్లాదం కలిగిస్తాయి. 'అంత రాయలమి లోపకాంతయే' అన్న విఘ్నేశ్వరస్తుతికి ఇందులో ఎకలు ఉన్నాల్లోకం గమకం మాత్రం ప్రమోదసంధాయకం.

ఇక భావనాబలం విషయానికి వస్తే పడిపోయిన సురభుని నిమిశిత శేత్రాల్లో లోభివాణ్ణి నందర్శింపజేసిన ధోంణి ఆమోఘం-

'నయనగత కృష్ణరూపం|
ప్రాప్తిలాగ్ధ నృతీతి-భీక

సనిమిలిత శేత్రాభ్యాం|
యైక్తం రన్యస్తకం దనాతస్త్యై
(5 స్తబ-77 శ్లో)

మూర్ఖుండు నామక పుష్పగుచ్ఛాన్ని ఇంద్రి అనే యువతి వశ్యమిదిట్ల అనే యువతిపై ఎగుర జేసిందన్న భావంగళ్యోకాన్ని చదువుతుంటే భూజటి కిక్కాళ హస్తీ మోహవృత్తికృతిలాని 'ప్రాప్త భూమణి చిన్మృ పశ్యమ దిక్పాంతరిపట్టిన చెంగల్యబంతియనగ' అన్న పద్యపాదం గుర్తుపరామానను.

'రాశ్యా వార్తాం పరిభ్రాతుం గచ్ఛతా
కర్మసాక్షిణా
ఆత్మియా ఇర నిక్షిప్తాః జడ్యుః
శ్లోతిలింగతా||'
(9 స్తబ-19 శ్లో)

రాత్రిపూట వార్తలను తెలుసుకోవడానికి మార్కుడు-కామ కర్మసాక్షి నిలిపిన ఆత్మియ లేజస్సులవలే మిణుగురు పుగుగులు వ్రాశిస్తున్నాయట! ఈశ్లోక భావాన్ని గమనిస్తే పాంపనికి కారి దాసు రఘువంశంలోని 'దిశాంతే నిహితం లేజః సవిశ్రేయ హతాశనః' అన్న శ్లోక సాదభావమూర్తి గుర్తుపరాక మానను. పైశ్లోకంలో కర్మసాక్షి - ఆత్మియ శబ్దాలుసాభిప్రాయాల! సార్థకాలు!

'నాసోపరి కనన్నిలం పండుమం సఖి|
భాతితే

గంధఫల్యగ్ర సంలగ్నయూర్ధ్వన్
లోలంబ కాబవత్.;
(9 స్తబ-26 శ్లో)

అన్నశ్లోకంలో సంపెంగ ఘాటుకు మూర్చపోయిన తుమ్మెద పిల్లలా చలిచుగుట నిలం పండుమ వ్రాశిస్తోందన్న వికల్పనలోని భావసాందర్యం సహృదయాఃర్షకం.

‘ధూమాయత్ర హిత్రోవహ్నిరీతి
యద్యుక్తంహి యత్రాగ్నిరి
త్యుక్తంచేదితమన్తీ శవ్యచనతా సత్యాత
నార్థం దివి

నిశ్చిప్తం నయనాంఘ్రిజోజ్వల
మయఃపిండ ప్రకాండం యథా
తీక్షణంఘ్రి పరివృత్య తేరుణ తమప్రత్యగ్ర
జాగ్రద్ద్యుతిః’
(2 స్తవ-9 శ్లో)

వృషకేతునిగో పలికే మార్యతేజోవర్ణనా
త్యుక్తమైన పై భీమనివాన్ములో
యత్రీధూమప్రత్రవహ్నిః’ అనే తర్క
‘కాస్త్రసంబంధమైన వ్యాయం సందర్భ
చిరింగా వాడబడింది. ఈ వ్యాయానికి
అసత్యాన్ని సమకూర్చడానికా అన్న
ట్లుగా పాంగలేని కాంతిగో మార్యడు
తప్తాయః పిండంలా ప్రకాశిస్తున్నాడట!
‘అగ్నేరాహు’ అన్నశ్రుతికి సార్థక్యం
కూర్చడానికా అన్నట్లుగా సమాద్రంలో
బడలాగ్నియే అకాశానికి కల్పి మేఘా
ల్లో మెరపు తీగలుగా మెరిసివర్షిస్తాం
దన్న కల్పనం వైజ్ఞానిక సోపరకం.

సంస్కృత వ్యాకరణంలో సమా
పాంత ప్రకరణంలో ‘అచతుర విచ
తుర ...’ ఇత్యాదిగా ఒక నూత్రంఉంది.
దీన్ని విటివిటుల సంభాషణలో కవిఇలా
ప్రయోగించాడు.

‘అద్యం రూపం హిత్యా స్త్రీయోగాత్
రూప మన్యదేతి ప్రయోన్
అనుభూయైవహి పాణిని రచతుర
నూత్రేతిదా, ప పాతదమ్’
(9 స్తవ-116 శ్లో)

ఇచట పుంలింగశబ్దాలు స్త్రీ ప్రత్యయా
తో కలిసి తేరే రూపాను చెందు
తాయి. అనే విషయం శృంగారపరంగా
చమత్కారంగా సమన్వయింపబడింది.

వ్యక్తిస్వరూప వర్ణనలో ఇష్టజేతా
స్తుతిగా ఈ శృతి అద్యంతాల్లో అతి
శంకరాచార్యులను అభిమతించడం అపూ
ర్వాంశం.

గద్యాలోగూడ వ్యక్తిస్వరూప వర్ణ
నలు కల్పనానుహితంగా కనిపిస్తాయి.
ఇందుకు వ్యాసర్షి స్వరూపవర్ణన తార్కా
ణం. దీనికి కాదంబరిలోని మునివమారక
వర్ణనం ప్రేరణ కావచ్చు. కాదంబరి
గద్యంలో విశిష్టభావావిష్ట సముదాత్తో
పమా జేగోక్తి, ఒకే గద్యరచనలో రక
రకాల గమకాలా అధికమైతే, ఇందులో
ఒకే గద్యవాక్య సమానంలో రకరకాల
గమకాలు లేకపోయినా, గురుతరరచన
యైన కాదంబరి ప్రేరణతో ఉద్వేగ్న
అపటాక్షేపవిక్షేపణం అక్షయం అతిరిం.
శిష్టంగా, విశిష్టంగా రామాయణకథా
పాత్రల పేర్లు స్ఫురించేలా అర్జునుణ్ణి
“తదానం నుగ్రీవాం చిత్తోప్యాజిజాత
ప్రబలోప్యసీతాభిరామ న్సుమిత్రాకృజో
పీండ్ర జిహ్వలాహస్యత్యంతాసురవారా
సదాభరతోపి చరణత్రాణభజన కాతూ
హల్యప్యగజీతిమాండవీర ప్రతికాశ్యక్తు
ఘ్నోపి శ్రుతికీర్తి కామోత్పరఘు
కులసంజాత ఏతాద్యః పాండునూను
రాహవరోహిణన్ అనామస.” (6 స్తవ
95) అనే హృద్యగద్యంలో వర్ణించినరీతి
శ్లాఘాపాత్రం. “అసీతాభిరామన్సుమి
త్రాకృజోపి” ఇత్యాదిగా భుజంగప్రయాత
వృత్తాది గమకాలు గలిగిన వృత్తగంధి
వాక్యాలు ఇందులో తారసపడతాయి.

వర్ణన లెంతకానినా, కొన్ని కథ
కురచిపోయేంత విస్తృతంగా ఉన్నాయి.
కృష్ణుడు అష్టభార్యలలో కలిసి చేసిన
సరోవరవర్ణనం ఇత్యాదులు ఇందుకు
తార్కాణాలు. అయితే యివి సంభాషణ
రూపంలో నడవడం విశేషం.

యజ్ఞబీరం ప్రధానరసమైన ఈ శృతి
లో యజ్ఞపీఠకల్పం సాధియం. సాహిత్య
కం. ఇతర రహస్యంగా నవమంస్తవకంలోని
విటివిటు కాలుకాసులు సంభాషణల్లో
శృంగారం, తృప్తియ ప్రసంగంలోని శ్రీకృష్ణ
భీమల సరససల్లాహా చాస్యం ద్యోతక
మాకున్నాయి.

ఇలాంటి ప్రాధప్రబంధం ఎందుకల్లనో
సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రలోనిది. చేర
లేదు. ఏమేమో మొత్తంమీద భావంలో
జనమూ-జేతనూ, భాసలో కండ-గుండె
గల మహాకవిడ వండిత కవిప్రకాండము
ఈయన. ఈ కవి స్తుతించిన భారతీయ
కాదు ఈ చంపూకృతిగూడ క్షుధిరత్
పదసూన్విత. చలవలం కియాసంగత.
మహార్యమాఖితి సంకలితమూడ సంధా
యిని.

—0—

గత 40 సంవత్సరములుగా
తెలుగు, హిందీ గైడ్లలో
ఉత్తమమైనవిగా ప్రసిద్ధికెక్కిన
“ఫైవ్ పండిట్స్” గైడ్స్

చదవండి! చదివించండి!!

B. V. & CO.,
6-4-24, Tyagaraja Nagar,
RAJAHMUNDY-588 101

Phone No. 78542

ఎఱ్ఱ న కవిత్వము - జనజీవితము

— శ్రీ ముదిగొండ తణ్వరవరణ్

(గత సంచిక తరువాయి)

క్రీ. శ. 1802 లో అల్లాఉద్దీన్ బీజ్ మొదటిసారిగా ఓరుగల్లు మీదికి ఎత్తివచ్చాడు. ఆరవ్వార 1821 వరకు మొత్తం 6 సార్లు మహమ్మదీయులు ఓరుగల్లును ముట్టడించి 6 వార్లు ఓడిపోయారు. జరాసంధుని ఓడిమిలో ఎఱ్ఱయగారు ఈవిషయాన్ని చూచించారు. అయితే ఓడిమిలో క్షణిపాక మరింత ఉత్సాహంతో - పరిశ్రమ - ఓట్టుదలతో - మరింత ఔద్ధృత్యంతో శుశాన్యుడీయులు ఓరుగల్లును ముట్టడించి క్రీ. శ. 1828 లో 7వ సారి యుద్ధంలో విజయం సాధించి తమ చిరకాల వాంఛితాన్ని తీర్చుకున్నారు. ఈ విషయాన్ని కాకతీయ సంచిక విస్తృతంగా వివరించింది.

మరింతకంటే కాటసేమి వృత్తాంతం ఉంది. జరాసంధుడి ప్రోత్సాహంతో ఆరవ మధురమిదికి వచ్చాడు. ఆవృత్తాంతాన్ని ఇలా వర్ణించారు ఎఱ్ఱయగారు.

వచనం : ఆపరిమిత గజవాజి ఖసోవ్వం బులుగల నిరవధిక సేనాసముదాయం బులతో మధురపై ఏలేంచు సమయంబున.

ధరణీచక్రకు ద్రుంగిదిక్కరటి సంతానంబుపై దండనిర్భర భారాతుర భోగిరాట్నం రితుల్
 ప్రాగ్భండం గూర్మకర్పర భేదంబునదూలి లిట్టుసకల బ్రహ్మాండ
 యం గంపమంబారయున్ దుసితిసాంద భీధర వరా
 భూతంబులై భూతముల్.

అడవులదలి కొండలమీద నడలి యభలచార విధులను బిండిలి వండుసేసి కమలహారు మ్రొంగి వెనుక జీకట్లు గొలిపి తరగ యతన సైన్యోధిత బంగళరజము.
 శ. బా. ఆ 2-ప. 121, 22, 28.

ఈ వర్ణింపబడ్డ యతన సైన్యోధిత శాఖయవనుడిది కాదు. అది ఆరవ ఎఱ్ఱయగారి కాలంలో ఆంధ్రదేశాన్ని ముంచే లెన యవనులతో పైవచనంలోని 'నిరవధిక సేనాసముదాయం' కూడా ఓరుగల్లుమీదికి వచ్చినట్లే ఇక్కడి 'నిరవధిక' శబ్దం సాఫీ ప్రామాణ్యమైంది. క్రీ. శ. 1820-లో వచ్చిన తురక సేనలు 1821 వరకు లోకాడి ఓడిపోయాయి. ఆంధ్ర శక్తివర్తి విజయోత్సవాల్లో మునిగి అడతురచాడు. అయితే - నాలుగు నెలలైనా తిరుగకుండానే క్రీ. శ. 1822 ప్రాచీనం లోనే మళ్ళీ వచ్చిపడ్డాయి.

ఈ సందర్భంగా కాకతీయ సుధికలో డా॥ మారేమండ రామారావుగారి వ్రాతను ప్రతి హిందువు చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి.

“ఆంధ్ర సామ్రాజ్య కలకలమనకు శేవలం తురుష్టుల కార్యశీతయ్యుండ నైపుణీయు సేగాక నితర కారణములు గూడ నిండినవి. వాటిలో మొదటిది యాంధ్రుల దృష్టిమాంద్యము. రెండవది వారి యంతఃకలహములు.”

— కాకతీయాల చరిత్రము - పు. 77.

డా॥ మారేమండవారు అంతఃసేనలు గెండ్ర కారణం అన్నప్పటికీ నిజానికి అనే మొదటి కారణం. ఈ సందర్భంలోనే

వారు అనంతూర్లో స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించుకొని బాల్సార్లో తురకలకుండా అంచం తీసుకొని ప్రతాపరుద్రుని ఓడిమికి కారణమయ్యారని చెప్పారు. కాని, ఇది సత్యంకాదని, ప్రతాపరుద్ర చరిత్ర తప్పు ఈ అంశాన్ని నిర్మూలనానికి మళ్ళీ ఆధారం లేదని (కీ) వద్దాది అప్పురావుగారు రెడ్డి సంచికలో (పుట 28) వ్రాశారు. ఈవాదోపవాదాలపలకాల్లా హిందూ జాతి చరిత్రపుటలను తిరుగు వేస్తే హిందువుడు మొదటి శత్రువు హిందువునన్న సత్యం స్పష్టమవుతుంది. హిందువు హిందువుడు చేసిన ద్రోహంవల్లనే ఈ దేశం కుర్రాడనమైంది. సంస్కృతి కలుషితమైంది. జాతి ఓర్వీకృతమైంది. ఎందరు మహానుభావులు ఎన్ని ప్రయత్నాలు చేసినా అవి తాత్కాలిక ఉపశమనాన్ని కలిగించినవేకాక కాలక్రమేన కాయకల్పచికిత్స జరుగలేదు.

తన కాలంనాటి అనైక్యతను - పరకృత ఆశూయాద్వేషాలను - వాటి విషఫలితాలను ఎఱ్ఱయగారు ఎంతో ఆవేదనతో గ్రీష్మబుర్రువు వర్షన పేరుతో వర్ణించారు. తమలో తాముడి గొప్పయ్యాన్నకుల

మద్యంకోలులన్ మాపడం సమయించుం దమ యాశ్రయంబిని నెన్నంగా నిజంబిట్టి భావము నూడుండనునట్లు వేసవి మహావంకాలపుల్ల దగ్గమలయ్యెన్నికట ద్రామావలలతో గ్రంధంగా వావాగ్నులన్!
 - ఆ. 6-ప. 86

సంఘంలో అధికారులు, ఔద్ధత్యం తమలో తాము శోట్టుకొంటే వారు నశించడం మాత్రమే కాదు. వారిని వమ్ముకొని ఉన్న జానుకూడా నశిస్తారు. తమలో అడవిలోని ఔద్ధత్య చైట్టకొమ్మలు ఒకచానితో ఒకటి రాసుకోవడం చేత అగ్ని పుడు

తుంది. ఆ అగ్ని ఆ చెట్లను మాత్రమే దహించిఉండును. కాటి చుట్టురాఉన్న చిన్నచిన్న చెట్లను, పొదలను చివరకు ఆ అడవినే తగులబెడుతుంది.

ఆనాటి రాజకీయచరిత్రను గమనిస్తే ఎట్టయ్యగారు ఎంత ఆశ్చర్యంతో ఈ పద్యం వ్రాశారో తెలుస్తుంది. ఒకవంక దేశాన్ని, సంస్కృతిని రక్షించాలని కాక తిప్రతాప రుద్రుడు ఏకవీరుడై పోరాడుతుంటే మరోవంక దేవగిరి యాదవులు ఆంధ్రుల మీద మొదలుపెట్టిన అకారణ ద్వేషా నుయ్యంతో విధ్వంసములు, విదేశీయులైన వారికి ధనకనక వస్తువాహనాలిచ్చి దండ యాత్రలకు ప్రోత్సహించారు. అందుకు ఫలితంగా దేవగిరి యాదవరాజు తురుష్టులకు లొలికబడమైనాడు. ఆ తర్వాత ఆంధ్రప్రతాపరుద్రుడు, ఆనాడు ఈరెండు రాజవంశాలు కలసిమెలసి ఒకరికొకరు తోడై పోరాడిఉంటే దక్షిణ భారతదేశ చరిత్ర మరోరకంగా వ్రాయబడిఉండేది.

హరివంశం యాదవుల చరిత్ర. యాదవులు చంద్రవంశీయులు. ప్రాచీన రాజవంశాలు మూడు. చంద్ర, సూర్య, అగ్ని వంశాలు. వీటిలో చంద్రసూర్యవంశాలు విస్తృతిలోనే కాక విఖ్యాతిలో కూడా ప్రసిద్ధమైనవి.

చంద్రవంశీయుడైన నహుషుడు మౌనవుడై ఉండికూడా చంద్రసింహాసనాన్ని అధిష్టించి త్రిలోకాధిపత్యం నెరపాడు. నహుషుని కుమారుడు యయాతి రాక్షసగురువు కుశ్రాచార్యుని పుత్రుల దేవయానిని పెండ్లి చేసుకున్నాడు. రాక్షసరాజు కూతురు శర్మిష్ఠతో దేవయాని అభిష్టానికి వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించి కుత్రాడి ఆగ్రహానికి గురియ్య్యాడు. ఫలితంగా అసమయ వృధాపా్యాన్ని పొందాడు. అప్పటికే ఆరేడికి ముగ్గురు కొడుకులు కలిగారు. యదుకుర్వసులు దేవయాని కుమారులు. పూరుడు శర్మిష్ఠపుత్రుడు. అయినా ఆయనకు కామేష్ఠి తీరలేదు. కొంతకాలం ఎవరైనా యాదవాన్ని తిడుచి తన వృద్ధాప్యాన్ని స్వీకరించమని కొడుకులను కోరాడు. యదుకుర్వసులు అంగీకరించలేదు. అందుకు కోపించి యదువంశంవారికి రాజ్యార్హత లేకుండా తుర్వసుని వారు వృద్ధాప్యం రాకుండానే మరిచివేట్టు శిపించాడు. ఆ యదువంశంవారే యాదవులు. రాజార్హతను కోలుపోయి కనుపాతనం స్వీకరించారు.

భారతదేశం మొదటినుండి వ్యవసాయ ప్రధానమైన దేశం. వ్యవసాయానికి పకువులు ప్రాణం. అందుచేత పకుపాతనమైన యాదవులు భారతీయైకరంగంలో విశేష ప్రాముఖ్యాన్ని గడించారు. హరివంశం భారతానికి భిలపురాగమని చెప్పబడింది అంటే హరివంశం లేనిదే భారతం పూర్తికాదు. అది వట్టిభారత మాకుంది. హరివంశంతో కూడి మహాభారతమాకుంది. రాజాలను, రాజరాజాలను వర్ణించి అందుకు అనుబంధంగా యాదవుల కథను మహర్షి వ్యాసుడు జోడించడంవల్లనే ఆనాటి సమాజంలో యాదవులపాత్ర తెలియ వస్తున్నది.

మరో విశేషంకూడా ఉంది. రాజాల మధ్య పోరాటంవల్ల భారతకథ చివరకు సమాజంలో అస్థిరత, ఆశాంతి ప్రబలాయి. ఆక్లిష్టపరిస్థితులలో బీడుపడ్డ ధూమలను సాగుచేసి పంటలు పండించి కాంటిని, సౌభాగ్యాన్ని సంపదను పెంపొందించగల పకుపాతకులు యాదవుల జీవితాన్ని చిత్రించే హరివంశాన్ని రచించాడు మహర్షి వ్యాసుడు.

తురకల దౌర్జన్యాల తర్వాత స్వతంత్ర రాజ్యాన్ని స్థాపించిన వేమారెడ్డి ఆస్తవ్యస్తమైన పరిస్థితులను చక్కదిద్ది సురాజ్యాన్ని నెలకొల్పవలసిన గురు

తరమైన బాధ్యతను స్వీకరించాడు. ఇందుకు లోకమెట్టుగా పాడుబడ్డ చెరువు అను మరమ్మతుచేసి, కొత్తవాటిని త్రవ్వించి నీటివనరులను అభివృద్ధిచేసి వ్యవసాయ రంగాన్ని చక్కదిద్దాల్సిన అవసరం ఏర్పడింది. ఇది దృష్టిలో ఉంచుకొనే ఎట్టయ్యగారు మొదట రామాయణాన్ని రచించి ఆ వెనుకంటే హరివంశాన్ని చేతపట్టాడు. ఆయన దృష్టిలో రామాయణం దుష్టశక్తులకు ప్రతిః కాగా హరివంశం శిష్టపాలనకు ప్రతినిధి అయింది ఇందువల్లే ఆయన హరివంశం అవతారికలో రామాయణ రచనాప్రసంగాన్ని కావాలని చేశాడు

(సత్యం)

~~~~~

ఉత్తమ సాహిత్యంకోసం

స మా లో చ న

చ ద వ ం డి !

చ ది వి ం చ ం డి !!

~~~~~

~~~~~

అన్నిరకముల అమృతములకు

బి. వి. ఆండ్ కో. ప్రెస్

త్యాగరాజ నగర్

రాజమండ్రి - 582 101

~~~~~

వేదముల నూనూన జ్ఞానమహస్సు

— డా. డి. బాలసుబ్బయ్య

(గత సంచిక తరువాయి)

తతశ్చరీరం సంక్షిప్త మహాపర్వత
సన్నిభం

పునః ప్రకృతి మాపేదే దేవత
మోహవివాత్మవాన్.

అని చెప్పినాడు వాల్మీకి. హనుమంతుడు పెంచిన శరీరాన్ని 'మహాపర్వత సన్నిభం' అని సగుహాపమానంతో చెప్పాడు. కాని అంజనేయుడు తన శరీరాన్ని యథాస్థితికి లేవడాన్ని మాత్రం 'పునః ప్రకృతి మాపేదే వీరమోహవివాత్మవాన్' అని అజ్ఞానాన్ని విడిచిన జ్ఞానవంతునివలె మోహాలు శరీరస్థితిని పొందినాడని నిర్గుహాపమానంతో చెప్పి అందలి అంత రాధానగాహనతతో మార్దవ్యపడయాడు వాల్మీకి.

4. అంజనేయుడు లంకలో ప్రవేశించిన విధానాన్ని ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైత పరంగా వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీవేదముల సూర్య సారాంశ శర్మగారు చేసిన వివరణ హృదయానందకరింగా ఉంది.

'చిత్ర మేగ మహాలేఖా హనుమాన్
కపిసత్తమో

ద్వారేణ స మహాబాహుః ప్రాకార
మభిఘ్రువే'

శత్రువుయొక్క ఇంటిని ప్రధానద్వారంగా కాకుండా దొడ్డిచారిన ప్రవేశించడం (అద్వారేణ అభిఘ్రువే) అన్నది ఇందలి వాచ్యార్థం. 'ద్వి + ఆరం' రెండు గదులు కలిపి ద్వారం. అంటే ద్వైతం ద్వారం కానిది అద్వారం. అంటే అద్వైతం. అంటే సాధనని బుద్ధి (హనుమంతుడు)

అద్వైతమార్గంలో తిమోలాకానికి (లంకలోనికి), దశేంద్రియవృత్తులు అరచే చోటికి దశకంఠ గావణుని స్థానంలోనికి) అద్వైత భావంతో (అద్వారంగా) ప్రవేశించాడని అద్వైతపరమైన అర్థం. 'కపి సత్తమో హనుమాన్' అని పూర్వరూప సంధి చేయకుండా ఉంటే 'ద్వారేణ' అని మాత్రమే వస్తుంది. అప్పుడు ద్వి + ఆరం అంటే ద్వైతం అని అర్థం. అంజనేయ సాధన అంటే బుద్ధిసాధన ద్వైతంగా ప్రారంభమై అద్వైతంగా ముగుస్తుందన్న రెండురకాల అగాలనిచ్చే విధంగా పదచ్ఛేదం చేయవచ్చు. ఇది ద్వైతపరం. 'అద్వారేణ' అన్నదానికి 'అస్య విష్ణోః ద్వారేణ' అని తీర్పువచ సమాసం చెప్పి 'విష్ణుతరంగా' అని అర్థంచెట్టే ద్వైత మతపరంగా ద్వారాన్ని చాటాడు అని అంతరార్థం వస్తుంది. ఇది విశిష్టాద్వైతకరం. ఈవిధంగా అర్థాలు చెప్పడంలో విమర్శకుని పరిపూర్ణ సమన్వయ సామర్థ్యం ప్రకటితమౌతుంది.

అరణ్యకాండలోని ఆయోముఖిభ, శబరిభ, కిష్కింధాకాండలోని స్వయం ప్రభకథలు మూలకథల అంతగా సుబంధం లేనివైనా వాల్మీకి తనరామాయణ లో వానికి అంతరార్థపరంగానే స్థానం కల్పించి నాడని చెప్పి శ్రీశర్మగారు వానిలో అంతర్గతంగా ఉన్న సాధనా విధానాన్ని చక్కగా విప్పిచెప్పారు. సుందర కాండలోని పెక్కుచోట్ల అంతరార్థ ప్రాధాన్యాన్ని వివరించి సుందరకాండవైశిష్ట్యాన్ని చెప్పడంలోను, యుద్ధకాండలో రామునికి అగస్త్యమహర్షి చెప్పిన 'అగస్త్య

హృదయం' అంతర్యాన్ని వివరించి దాన్ని బ్రహ్మస్రంగా భావించే శేషడంలోను శ్రీ శర్మగారు చూపిన ప్రతిభ అనితంసాధ్యం.

చిత్రమేట మందలి వాల్మీక్యాశ్రమాన్ని మూలాధారచక్రంగా, ఆత్రిమహాముని ఆశ్రమాన్ని మణిపూరక చక్రంగా, శరభంగా శయాన్ని స్వాధిష్ఠానచక్రంగా, అంజనేయుని అనాహత చక్రంగా, సుగ్రీవుని విక్రందిచక్రంగా, అనిత్యపౌడయాన్ని అజ్ఞాచక్రంగా శర్మగారు భావించి జేసిన విధానం మనోమోహకంగా ఉంది. ఈవిధంగా వీరు రామాయణాన్ని జ్ఞాన పీఠంగా నిర్ధారించిరించారు. ఇంతకంటే దీన్ని గురించి చెప్పడం విస్తృతి కారణమే ఔతుంది.

భారతం

శ్రీ వేదముల సూర్యసారాంశశర్మగారు మిగతా గ్రంథాలకు అంతరార్థాలు చెప్పటం ఒకయొక్క ఒక్కభాగంగానే చెప్పటం ఒకయొక్క భారతం ఒక బృహద్గ్రంథం. ఇందులో పెద్దకథ, అనేక పాత్రలు, సన్నివేశాలు, ఉపాఖ్యానాలు ఉన్నాయి. వీటిన్నిటిలో వ్యాసమహర్షి నిత్యేపించిన హృద్గతభావాన్ని అమూల్య గ్రంగా పట్టుకోటం అంటే మాటలు కాదు. అంతరార్థపరంగా ఇందులో జీవ బ్రహ్మకృత సాధనామార్గంలోని వివిధ సాధనావళులు, ప్రలోభాలు, ఆటంకాలు, ఆఖరుకు సాధనాభిప్రతి యుద్ధలెనవన్నీ మొడిపడియున్నాయి. అందుకే శర్మగారు దీనికి 'మక్త సాధనామార్గం' అన్న సార్థకమైన నామాంతరాన్ని నూచించారు.

శ్రీ శర్మగారికి భారతాంతరార్థ వివరణలో ముందుగా ఎదురైన సమస్య అసలు అసలు కథను ఎక్కడనుండి మొదలు

పెట్టాలి అన్నది. ఇప్పుడు ప్రసిద్ధంగా తల్లిస్తున్న భారతానికి మూడువిధాలైన ఆరంభాలున్నాయి, వ్యాసుని జయేతి హాసం వ్యాసశిష్యుడు వైకంఠాయనని వల్లా, తూతముమానునివల్లా భారతం, మహాభారతం ఆనేపేర్లతో విమర్శకాభి ప్రాయం. ఇయమనుడేయతో వ్యాసుడు చెప్పినకథకు ఉపరివరకనుచరిత్ర ప్రారంభం (తథాపరిచరాచ శ్లో); అస్తీతవని కథ వైకంఠాయనని భారతకథకు ఆరంభం (అస్తీతాది తథాపరే), మనువు కథ సూతముని మహాభారత కథకు ప్రారంభం (మన్వాదిభారతం వేదిత్), ఇట్లా ఉన్న వాటిలోకర్మగారు వ్యాసుని జయేతి హాసాన్ని ఆధారంగా స్వీకరించారు. తమ ఆం తరార్థవివరణలో మాక్రిని సాధించడంలో సాధనానికి సాధనావిజయం ఎట్లాచేసారు కుందో చెప్పడానికి 'జయం' అన్న పేరుతోపైకే కథాపరంగా అర్థమయ్యేటట్లా, అంతరార్థపరంగా మాక్రి సాధనా మార్గవిజయాన్ని పరోక్షంచేసి వ్యంగ్యతైలిలో వ్యాసుడు భారతకథను చెప్పాడని కర్మగారి సిద్ధాంతం.

ఉపరిచరకను మహారాజా కథతో భారతాంతరార్థాన్ని ప్రారంభించారు కర్మగారు. ఉపరిచర కనుమహారాజా ఒక నాడు కేటకు వెళ్ళి, అచ్చట తన భార్య గిరికను తలచగా అతనికి వీర్యస్థలకం జరిగింది. ఆ వీర్యాన్ని అతడొక దొప్పలో పెట్టి ఒక దేగద్వారా తన భార్యకు పంపగా, మధ్యలో దానికేం కొకదేగతో మోంఁగఁబడ ప్రాంతంలో పోయి జరిగివీర్యం యమునా జలంలోపడిపోయింది. ఆ వీర్యాన్ని అద్రక ఆ కేపేయతో మత్స్యమాపంలో ఉన్న ఒక అప్పరస మ్రొంగగా అది గర్భిణి అయింది. దాకరాజా అనే బెస్త్ర ఆ చేపను వట్టికడుపు చీల్చగా అందులో నుండిపుట్టిన ఆడుబిడ్డను సత్యవతి లేక మత్స్యగంధి అనే పేరుతో పెంచాడు.

ఆమె ఒకనాడు యమునలో తడవపై బాటసారులను దాటివ్రుండగా తరళర మహాముని ఆమెను మోహించి, యోజన గంధిగాచేసి, ఆమెతో భాగించగా ఆమెకు సద్యోగ గర్భం లో వ్యాసుడు జన్మించి ఆమెకలచినపుడు వస్త్రానని తపస్సుకు వెళ్ళాడు.

ఉపరిచర కనువు అంటే ఉపరి-అకాశమందు, చర-సంచరించే, కనువు-సంపద అనగా సర్వత్ర వ్యాపించిన పరమాత్మ అని ఆర్థం. వీర్యమంటే జన్మకారకమైన పరమాత్మకత్తి భగవంతునికి స్పృశ్యుండు కల్గిన ఇచ్చయే వీర్యస్థలనం. అయనదాన్ని తన భార్యకు అంటే గిరి + క = వాక్కు నంచు సుఖం అంటే తొలుబల్కులైన వేదప్రతిపాదికమైన సుభానికి ఆకత్తిని దేగద్వారా పంపాడు. దేగ వేదము, వేదాంతములైన ఉపనిషత్తులకు ఉపతత్వం. వేదాలు కర్మమార్గాన్ని, ఉపనిషత్తులు జ్ఞానమార్గాన్ని ప్రబోధించేవి. రెండు దేగలు పోట్లాడాయి అంటే కర్మ జ్ఞాన మార్గాలు పోటీపడ్డాయని అర్థం. అప్పుడు తమోగుణభరితమైన జడంలో-ప్రకృతిలో-మాయలో అపరమాత్మకత్తి ప్రవేశించిందినడమే ఆ వీర్యం యమునా జలంలో పడటం. అప్పుడు కాపగ్రస్తయైన ఒక అప్పరస అద్రక అంటే ద్రవించునది కానిది అనగా నాశరహితమైన జీవాత్మ అని అర్థం. ఇది మత్స్యమాపంలో అంటే మర్ + స = అహంకార మనుకారాలను నాశనంచేసేది అనగా మాయాత్మకమై అహంకార మనుకార యుక్త వ్యష్టిజీవాత్మ వీర్యంకాగా, ఉపరిచరకనువు సమిష్టిపరమాత్మ అని అర్థం. ఈ వీర్యం వల్ల సత్యవతి పుట్టింది. అంటే జీవునిలో పరమాత్మలో చేరానే సత్య జ్ఞానమనోవృత్తి ఉద్భవించిందని అర్థం. ఈమె దాకరాజావద్దకువేడం అంటే

(సుకేషం)

శ్రీ వా సంతలక్ష్మి

శ్రీ శుభకృత మోగధుర్ బాతసాధములోన
బంచమగీతమున్నాడుచుండ
మధుప నీనాపతుర్ మధుపరిఖలలోన
విరుయోడలబయి నిరుగుచుండ
శ్రీకుక పారులు చివురుపశ్యములోన
బండ్లగాన్నుల బెట్టి పరచుచుండ
ఘనహంసభటులూగి

తన-నగరములోన
యాటియారలూరి లోటుచుండ

అ. బె. చమరకన్నెనాతి చామరంబులవీన
సముయమిత్రుడు రవి-చక్రమేత్త
దర్పమంత్రి యిశాధనువు

బూతూవున

విశ్వపీఠిని మధువిభుడు వెలిగ.

ఉ. ఎండకు వానశోర్పి కరుణించక
గడ్డలరానిపోగడుతే
కెండసహించి పాదిధమ్మగనించా
కరీక్వర వానరాళిమీ
మండజదేను సంతతికి నార్తి హరించి
యొసంగి పండ్లు భూ
ఖండమున స్వేలింగ నహకారము
త్యాగివిరాగి చాచ్చునన్.

ఉ॥ వేతనతోటికి వ్యయము శ్రీయును
భర్తకు మూడు-సెన్నిదా
ధాతకు-నిశుత్రుకు ద్వాదశ,
పద్మమమన్ సురారికిన్
భీతునకీర్వ. దింద్రునకు వేయికనుర్
గలవంచు నీర్వ్య. న
చూకము భృంగపంక్తిమిమ శోభిలె
వేల కనుగట్టులన్.

— శ్రీ.వ.చ. శ్రీవివాసరామానుజాచార్య

చ ప కం లో చంద్రుడు

— డా. సి. సూర్యనారాయణ

'రసోవైశుః' అనేది ఉపనిషద్వాక్యం. 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం', 'రమణీ యార్థప్రతిపాదక శబ్దకావ్యం' అనేది ఆలంకారిక మతం. రసాత్మకమైన వాక్యమే, పదమో కావ్యమవుతుందనేది స్పష్టం. ఆనందమూ ఉపదేశమూ కావ్యప్రయోజనాలు. అయినా ప్రథమ ప్రయోజనం ఆనందమే. కారణం, కావ్యం చదవగానే పారవడికి ఆనందం కలగాలి, తద్వారా ఉపదేశం అందాలి. అలాంటి కావ్యమే ఉత్తమకావ్యమౌతుంది. అందుకల్లే కవులు తమ కావ్యాల్లో రసగుళిల్లాంటి వర్ణనలుచేసి, కావాల్ని రసమయం చేస్తారు. వర్ణనావైచిత్రీకి ఎఱ్ఱునది అందితేనీనచేయి. ఆయన చూపిన మార్గమే ప్రబంధ కవులకు రాజరూపమింది. అందుకే ఆయన ప్రబంధ పరమేశ్వరుడు. ఎఱ్ఱున రాసిన "సృనింహ పురాణం" ఒక ఉత్తమకావ్యం. ఎఱ్ఱున వర్ణనావైగుమ్యునికీ. భావైకతీకూ, ఉక్తి వైచిత్రీకీ దర్పణంపట్టే ఘట్టాలు ఆ కావ్యంలో కోకొల్లలు. ఉదాహరణకు మధుపానలీలావర్ణన ఘట్టం పరికిద్దాం.

త్రుకృతి కాంత వెన్నెల దుప్పటికప్పుటంది. వెన్నెల పొంగులోకాన్ని మించిదిట్టల్ని ముంచివెల్లువైంది. మనోహరమైన వెన్నెల అదిరాత్రి అనే తలంపూ, చీకటి అనే స్పృహ, అన్యక్త అనే తలంపూ కలగ నీకుండా కంటికి విందునీ, శరీరానికి చల్లదనాన్ని, మనసుకు ఆనందాన్ని కలుగజేస్తోందట అలాంటి వెన్నెల్లో ఉద్వానవనంలో అందమైన సుంద

రాంగులలో సతీసహితుడైన హిరణ్యకశిపుడు విహరిస్తున్నాడు. సహజమైన సువాసనలో మదాన్ని చిప్పిల్లుతున్న మదిరను తెప్పించి సువర్ణచమకాల్లో నింపించాడు. అందరూ విలాసంగా చమకాలం దువన్నారు. ఆదృశ్యం చూసి శేరాజానీగ్ధపడి తొలగిపోలేను తొంగి తొంగిచూస్తున్నాడు. చూడ్డమేకాదు, ఆ మధుపూరిత చమకాల్లో మునిగి తరించాడు. అంత సుందరమైన సన్నివేశాన్ని ఎఱ్ఱున ఎంత చక్కగా ఉల్లేఖించాడో చదివి తరించవలసిందే.

ఆ రమణుల సుదిరా రస

పూరిత చమకముల దోచు

పూర్ణేందుడు పా

ల్పారెను వాసన్తక

ద్వారంపుం బల్కువిడిన పోలిక

మమరిన్ - 8-95

అని, ఆ సుందరాంగుల మధుమయపాత్రల్లో ప్రతిబింబిస్తున్న పూర్ణచంద్రుడు, వాసనతోసం కేసుకున్న కర్పూరపు పలుకా ఆన్నట్లుగా కనిపిస్తున్నాడట ఎంత చక్కని ఉపా. మరొకపద్యంలో-

నెలతయొక్కర్లు చేతి హరినీలకీలామయ

పాత్రిః బూర్ణ సం

వలిక తరంగయై పారిలు వాయిడి దోచు

సుధాంకుమండలం

బలము కరాళ రాహువదనా హలి

స్రక్తికరంబు చిమ్మిటిం

గలిగి పొరింబారి న్వడవు కైకడిః

గానగనయ్యో నయ్యడన్ - 8-90

అని ఉత్ప్రేక్షించాడు. ఓ నెలక తన చేతిలోనున్న ఇంద్రనీలమణి మయ పాత్రలో పొంగిపూర్ణ లా మధువుపోసుకుందో ఏమోగాని! ఆమెపాత్రలోని మధువు సుక్కు తిరుగుతోంది. అంగువల్ల అందులో ప్రతిబింబిస్తున్న చంద్రుడు కూడా వణుకుతున్నాడు అని ఎలాకనిపిస్తుందంటే! రామపుచేత చిక్కిమిక్కిలి బాధతో వణుకుతున్నట్లుగానట. మరోమదిరాక్షి చేతిలోనున్న చంద్రుడు కూడా వణుకుతున్నాడు. కానీ హేతువు మోత్రిం అదికాదు-

సురుచిరపాన పాత్రమాన సుందరి

యొక్కరై శేల నిండు చం

దురుడు ప్రకంపితాంగములతోః

దిలకించె దదాన నాంబుజ

స్ఫురిత వికాసవై భవమా సాంపులడం

వవమ్రాచ్చిలింది చె

చ్చైరః జనుదెంచి పట్టునడి

చెద్దడి భీతివండవ చాక్కునన్.

8-97

ఈ సుందరిచేతిలోవున్న పాత్రలోకూడా చంద్రుడు వణుకుతున్నాడు. మధువు పొంగి పూర్ణడంవల్ల దాన్ని ఏవిధంగా ఉత్ప్రేక్షిస్తున్నాడో చూడండి. ఆమెకి తనమధుమయ పాత్రలో వణుకుతూ చంద్రుడు తనను చూస్తున్నట్లు కనిపిస్తున్నాడు. ఆ వణకడానికి కారణమేమిటట!

ఆమె వదనాంబుజంలోని సాగముని పొంగిలింది, తొందరగా పారిపోబోతూ పట్టుబడి భయంలో వణుకుతున్నట్లుగా కనిపిస్తున్నాడట. మరోపద్యంలో ఓ వన్నెలాడి వెన్నెల్లోని వెన్నని తనముఖ వర్చస్సును తెంచుకోవడం కోసం ఎలా తీసిందో చూడండి-

పాలకుడయ్యా యొప్పు కుదుపూరిత
పాత్రిక గానవచ్చును
జ్వల హిమధామచేరి దనత్రక్తము
కాంతికి గాంతిపూరము
గలయగద్రచ్చి లేర్చి యుడికంబుగఁ
బుచ్చిన వెన్న కల్లులోఁ
గలపి కరంచి క్రోలుటకుగానిడికొన్న
తెలుగు నందగన్, 3-98

తన ముఖకాంతి కోసమని, కాంతి కల్లు
వను, గమాహాన్ని చిలికి ఆందులో లేరిన
వెన్నను తీసి దాన్ని కల్లులో కలుపుకొని
త్రాగడానికి ఉంచుకుందా అన్నట్లుగా,
తన చేతిలోని మధుపూరిత చమకంలో
కనిపిస్తున్న చంద్రుని చేతి ఆమె ఒప్పు
తోందట. మహాపద్యంలో-

ఈ శమణీలలామి విడనేందుని జెంది
పవిత్రయైన యి
వ్యాకుణిగాని పాయదు ధ్రువంబుగ
సాత్వకంఠ మంచు నిం
పార మునిగె గాఁ యమ్ముతాంకు
డనన్ బ్రతిబంబ చంద్రుడొ
ప్పారె నొకర్లు చేరినముదంచిత
కాంచన పానపాత్రకన్-8-99

ఓ రమణి చేతిలోని బంగారపు పాన
పాత్రలో ప్రతిబింబిస్తున్న చంద్రుడు
ఎలా ఒప్పుకున్నాడంటే! ఆ రమణి మణి
ముఖచంద్రునితో మైత్రి సొంది పావన
మైన మదిర తప్ప తన కళంకాన్నిపో
గొట్టేది మరేదీ లేదని భావించి చంద్రు
డందులో మనసు దీరా మునిగా
డన్నట్లుగా కనిపిస్తున్నాడట. వారుణి
అంటే యముని అని కూడా అర్థం.
రెండూ నల్లనివే (మదిర, యమున), మహా
పద్యంలో-

చమకమునఁ గామినీ ముఖ
చంద్రుడును ను

కుమారగిరిరెడ్డి - ధీరలలితుడు

పోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి

“నయతి వృత్తం ఫల మాప్నోతి చ”
కావ్యంలోని ఇతివృత్తాన్ని నడుపుతూ,
ఫలితాన్ని పొందేవాడు నాయకుడు.
అతడు శత్రు, లీనత, మహాభాగ్యం,
బ్రజ్జల్యం, బౌదాగ్యం, నహావికాలత,
ధర్మాకలనం, వైదగ్యం, స్థైర్యం, దక్షత,
వాగ్మిత, కృష్ణజిత, నయజిత, కుచిత్వం,
మానిత్వం, ప్రజారంజకత్వం మొదలైన
నల్లగుణ సూపేతుడై ఉండాలని ఆం
కాగితులు నిర్ణయించారు. ఈ నాయకులు
ధీరోదాతుడు, ధీరోద్ధతుడు, ధీరకాంతుడు,
ధీరలలితుడు అని నాలుగు విధాలుగా
ఉంటారు “ధీరశ్చ ఆసా శీలతః”-
ధీరుడు, లలితుడు వినవాడు ధీరలలితు
డని నిర్వచనం. “నిశ్చింతో మృదు రని
శం కలాప ధరో ధీరలలితః స్వాత్” అని
సాహిత్య దర్పణం (8-68). “నిశ్చింతో
ధీరలలిత స్తుభో వనితా వశః” అని
రసార్ణవ సుధాకరం (1-75). మంత్రులు

మొదలైనవారిమీద రాజ్యభారాన్ని
ఉంచి, నిశ్చింత గా ఉండేవాడు, మృదు
స్వభావం కలవాడు, లలితకళానిరతుడు.
స్త్రీలోలడు, భోగపరాయణుడు, యుద్ధ
విముఖుడు వినవాడు ధీరలలితు డని
తాత్పర్యం.

కొండవీటి గెడ్డిరాయుడు, కర్నూర
వసుంధరాయ బిరువాంతుడైన కమార
గిరిరెడ్డికి (క్రీ.శ. 1886-1402), అఖమ
అనే నర్తకికి మన్యో డచిన ప్రణయకలా
పాన్ని ఇతివృత్తంగా తీసుకొని, డాక్టర్
సి. నారాయణ రెడ్డిగారు ‘కర్నూర వసుంధ
రాయలు’ అనే మధుర గేయకావ్యాన్ని
రచించారు. ఆ కావ్యనాయకుడైన కమార
గిరిరెడ్డి ధీరలలితుడు. అతనిలో ఈ లక్ష
ణాలన్నీ సుపూర్ణంగా ప్రోది చేసుకున్నా.

రెడ్డిగాణులు మహేంద్రవిభవులు; కేద
మనోధూరకులు; కావ్యారంభంలో వంది
మాగధులు చేసిన కైవారాలలో నారా

ధాంకుడును చించితాంగురై
యలకటాపై
నర్మిదమలోన జెరిమి సేయంగళపథ
మునకు వరుణ తనూజలో మునిగినట్లు-
8-100

చమకంలో చంద్రుడూ, ఆ మందరి
ముఖచంద్రుడూ ప్రతిబింబిస్తున్నారు. ఆ
దృశ్యం ఎలావుందంటే? వాల్మీద్విరూ
రిమలో తాము కోరికతో స్నేహించేయ
డం కోసం ప్రతిన బూనదానికి యము
నలో మునిగినట్లుగా ఒప్పుకున్నారట.

ఈవిధంగా ఎఱున ఈఘట్టంలో తన నైపు
ణ్యాన్ని ప్రదర్శించాడు. ఏ పద్యానికా
పద్యంతీసికంటే ఉత్తేజ్జ్వలంకారమూ
అన్ని పద్యాల గమాహారాన్ని తీసు
కుంటే ఏవోల్లేఖనం అవుతుంది.

* * *

డా. సి. మార్యనారాయణ
దోరు నెం. 25-8-140
ఎహాత్మాగాది కోడ్డు
ఒకటవ టౌన్ పోలీసు స్టేషన్
వికాఖకట్టణం. 58.001
...—...

యగరెడ్డిగారు కమరగిరిలోని అనేక ఉన్నత పాఠశాలను సమగ్రంగా చిత్రించారు. అతడు సర్వాధికారియైన సామ్రాజ్యానికి అధిపతి. పంటపం పద్మ సంపద్యోమణి. రెడ్డిటెంబరర్నం. ఆ వంశపు తీర్థిప్రావేశవాడు. సర్వసర్వం సమాఖ్యసూర్యహుడు. ప్రతాపవంతుడు, కనకభూభృద్భర్యసాంగ్రుడు. కన్నులకు విందుచేసే స్ఫురద్రూపం అతనిది ప్రస్ఫుర దృప్త్యా లేజస్ఫుర తాళలల విస్ఫుర ద్రాజరేఖ కలవాడు. మన్మథుడికి ద్వితీయాకృతి. ఆహు బాహు రోచిత్కార్తి కల్పరృక్షానికి మానవరూపం.

కొమరగిరి పరమమాహేశ్వరుడు కథారంభంలో అతడు చేసిన విఘ్నేశ్వరపూజ, కివారైన, మదనారాధనం, అవమా ద్వితియు అహోబలానికి వెల్కినప్పుడు ఆ నరసింహస్వామిని, దత్తారామంలో భీమేశ్వరుని పూజించిన, వినుతించిన విధానం అతని ధర్మాకలనానికి నిదర్శనం. వసంతోత్సవ సమయంలో అతడు కాటయ వేముడితో సంభాషించిన తీరులో అతని శబ్దవైరుధ్యం మనకు గోచరిస్తున్నది.

వసంతరాజీయం అనే నాట్యకాస్త్రం అతని ఆద్యుత సృష్టి. అందులో అతని వైదగ్ధ్యం కనిపిస్తుంది మనకు. ఈ విషయాన్ని రెడ్డిగారు ఈవిధంగా విశ్లేషించారు.
భరతుడు చూపించనట్టి
భావమృదులు చూపె అతను
భరతుడు రచియించనట్టి
భంగులు రచియించె రాజా.
ఆమె కాలు మోపగ నే
అదియె నాట్య మైనట్టుల
అతడు గంట మోడించిన
అదియె కాస్త్రమై పోయెను.

(పుట. 118)

కమరగిరిరెడ్డి మహా ప్రతాపవంతుడైన పుటికి, అతనిలోని కళాహృదయం ఆ ప్రతాపాన్ని అభివ్యక్తించింది. ఆ కారణంగా అతడు యుద్ధ రాజ్యసామ్రాజ్య విముఖుడయ్యాడు. తన రాజ్యభారాన్నంతటినీ శౌర్యధాముడైన కాటయ వేముడి భుజస్థంధాల్పై మోపి, అలిత కళానిరతుడై కాలాన్ని కర్పూరంలా వెలిగిస్తూ గడిపాడు.

కర్పూర వసంతరాజుల హృదయం కనుమ సదృశం దత్తారామంలో అతను గిరిజా కల్యాణ ఘట్టాన్ని నర్తిస్తున్నది. మన్మథ దాహ సందర్భం రాబోతున్నది. వెన్నవంటి హృదయకంఠ్రులు గల రాయడు చివాచున లేచి, అతనును సమీపించాడు. గద్గదస్వరంతో—

అవమా! ముందటి దృశ్య
మృక చూడగ లేను.
భద్రుని చిచ్చులు కంటిని
భరియించగ లేను.

అంటూ ఆమె నాట్యాన్ని ఆపాడు.

కొలుపుకుటంలో ఉన్న కమరగిరి అతను కాలు టెకిందనే బార్త విని, సభను విడిచి ఆమెనద్దకు పరుగెత్తాడు. తలిరావకన్నా మత్తైన ఆమ్మెచరిణా అను తన ఒడిలో అంచుకొని సంవాహనం చేస్తూ పసిపిల్లవాడిలాగా క్షేమిలపించాడు. అందువల్లనే రాణి కోరిన ప్రకారం రాజాను కాశ్యపింగా వదిలి వెళ్ళకలసి వచ్చినప్పుడు—

ఆతనిన విడియెచటికైనను
పోతినా యింకేమి యున్నది?

వెర్రియెత్తిన వానివలె టెం
టేలు వడి తిరుగాడు రాజుడు.

(పుట 151)

అని బాధపడ్డది అతను. అంతటి మనోమార్దవం కలవాడు కమరగిరి.

కమరగిరి అలితా కాశ్యప మృత్యువు; కళాదుగ్ధసాగర మనోముగ్ధ సంపూర్ణ చంద్రముడు; కలావాన అని ప్రశంసించబడినవాడు.

ధీరలలితుడిలో ఉండవలసిన స్త్రీ శౌల్యం కొమరగిరిలో ఎక్కువ స్థాయిలోనే ఉన్నది. అతను ప్రకృతి, రాజా పురుషుడు. ఆమె నది; అతడు సముద్రుడు. అతనుతో పరిచయమైన కొద్ది కాలానికే రాజా అవమా విస్ఫురితంగా సాందర్య ప్రమత్తుడయ్యాడు. అవమా మనఃపంజర కారుడయ్యాడు. తిల్లగ్ని పంచప్రాణుడయ్యాడు. ఆమె అడుగుల మ్రోల తన బ్రతుకును ధారవోకాడు.

మొట్టమొదట కొండవీడులో అతనును గుఱించిన ఆలోచనలతో మదన తాపాన్ననభవిస్తున్న రాజాకు పానుపుమీది ప్రఫుల్ల మల్లికలు పల్లెగుళాళులలాగా తోచినై. తర్వాత అహోబలంలో అవమా సన్నిధానంలో రాతి తిన్నెమీద కలసినించిన అతడికి ఆ రాతి తిన్నె పూసెజ్జకన్న అతిశయమైన గుళాన్ని ఇచ్చింది.

రాజ్యాన్ని గుఱించి, రాజీని గురించి ఆలోచించవలసిందిగా అతను రాజాను ప్రార్థించింది. వివక్షటికి అతని మనస్సు వాటివైపు మొలలలేదు. ఎవరెంతగ నన్నును రమణీ! నా చిత్తము మారదు. నీను సాహచర్య చికిత్సా దాహము చల్లారదు.

* * *

దేశ స్నేహమైనను సరి
యే శశిబింబ ప్రతిబింబముగ నీ యానన బింబము శరణ్యము నాకు.

(పుటలు 144, 145)

అని సిరంగాపలికాడు. అదీ అతని అవమానం. అతని ఈ మాటలు దానికి వరాకాదు.

ఈ స్థితిలో రాజా యుద్ధవిముఖుడు. రాజ్యవిముఖుడు అయ్యాడు. బ్రతుకును సౌరభంహరీ క్రుతిగా, మహాతీమధుర క్రుతిగా, తీర్చిదిద్దుకొన్నాడు. ఆ వైవాన్ని వారాయణరెడ్డిగారు గొప్పగా చిత్రించారు.

కాటయజేమాడు 'గుమరయ్య క్రతు ఆన తివ్యతనింది'గా రాజాను కోరాడు. రాజా మృదయంలో తీయగా నిద్రపోతున్న పాయప బడబాగ్ని ఒక్కసారిగా విజృంభించింది. వెంటనే అతడు కాటయ జేమాడితో -

"జాప్యమేం? యీ నాదే
గుమర ఛేరి మ్రోగింపుమా
అవశ్యమాగ నేనుగూడ...
అనబోవుచు నాగ రేడు. (పుట 111)

అవమానితమృదయం గుర్తుకు రావటమే అందుకు కారణం. ఇప్పుడు అతని ముఖంలోని కొరకలు మోసిపోయింది. అతనిలోని పాయపాగ్ని బాను వెన్నెలై పోయింది.

కుమారగిరి వసంతరాజీయ రచనను పూర్తిచేశాడు. అతడా నాట్యక్రంథాన్ని అవమానం చేతుల్లో ఉంచి -

కైత్రయాక్రతుండు ఏమి
సాధించెడివాడ నేను?
ఒక భూపతి నెక్రు పంటయో
ఒక సతి కన్నీటి మంటయో. (పుట 119)
అన్నాడు. రాజాలోని ఈ బహిష్కరణ గమనించిన కాటయజేమాడు "మిర్రాక్లూరి ఆస్థానానికి వచ్చి కూర్చోండి. మిగిలిన భారాన్ని నాకు వదిలివేయండి" అన్నాడు. "అవసరమే లేనని తల / నాడించక తప్పలేదు". ఫలితంగా -

బంగారు సంకెటలో తన
పాటి యుగ్మ మిరికి నటుల
ఓటు వదుచు రాయం దా
నాటి నిశితమా నీడైన. (పుట 128)
అవమానమృదయం తొలగి అంతటి స్వధర్మవైమాఖ్యానికీకాదా దారి తీసింది.

నిజానికి కుమారగిరి అన్యస్త్రీలోలుడై అటు భార్యనే కాదు. ఇటు రాజ్యాన్ని, సింహాసనాన్ని, ప్రజలను పట్టించుకొన్నాడు కాదు. కాని, అతని రానీకర్త, మృదుస్వభావం, కళాహృదయం, ఆ ఆనతిని కప్పిపుచ్చినై. అందుకే అతని పట్ల మనకు చురుకైన భావం కలగదు. వారాయణరెడ్డిగారి కలం నేర్పుకూడా ఇందుకు దోహదం చేసింది.

అవమాన కుమారగిరి రెడ్డిల ప్రణయ జీవితాన్ని గురించిన ఆలోచన మన మనస్సులలోకి రాగానే, కవిగా రన్నట్లుగా "సహస్ర మల్లికల సౌరభం ఒక్క మృడిగా వీచినట్లుంటుంది. కుమారగిరి తన జీవితాన్ని ధీరలలితంగా గడిపినవాడు. కొండపటి సామ్రాజ్య చరిత్రలో అతని జీవితచరిత్ర సుమ మరందంతో వ్రాయదగినది. అతడు అన్వర్థ విరుద నామ ఛేయడు. వర్సరాజాదుల తర్వాతి ధీరలలిత నాయకుడికి. ఒక మంచి ఉదాహరణ కుమారగిరి రెడ్డి.

(కర్నూర వసంతి రాయలు : ఎమెస్కో ప్రచురణ, జూన్ 1972).

పోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి.
చింతలపాటివారి వీధి,
అరండల్ పేట,
న ర గ రా వు పేట,
గుంటూరు జిల్లా.

నవ్య సందేశం

—కళ్యాణి

సందేశంలేని కవిత్వం
అదనుకు సాయపడని జనసత్వం
సంసారి పాడే తత్వం
వెన్నెలోయ్! అడవిగాచిన వెన్నెలోయ్!

క్రియాశూన్య నివాదం
రాజకీయ నాయకుడి వాగ్దానం
చవిటిపట్ల "భూదానం"
ఎండమోనికీ సమానం.

స్వార్థకరుడి సోమలికం కూ(కో)తలు
కాకి కూనే కోకిల కూతలు
అబోతుకు పుష్టియైన మేతలు
వ్యర్థమాయ్! అనర్థమాయ్!!

మూసపై "మేక" పాదాలు
భూమిపై కాంతివాదాలు
ఎత్తున ఎగిరే మేధావి
సాటిలేని ఎత్తును సహించని దుస్వభావి.
పెంచుకోవాల్సాయ్ మానవత్వతత్వం
ముచ్చుకు వేసిన వోట్లు!
అచ్చుపడని దొంగవోట్లు!!

మనకు చూపు ఆశల బాటలు
వాడి స్వార్థానికి కట్టుకొనే కోటలు
పట్టుకు పట్టుకు చెడ్డబాట!
నీ నిజాయితీ నీకు కోట!!

000

శరీరవర్ణన

—శ్రీ గోరీభట్ల రఘురామశర్మ

తిలకము ముజ్జగాల బలదీన మహాశ్వర
నిత్యనూర్త్యమం
గళకర భోగభాగ్య గుముఖమ్ము
ముఖమ్ము త్రక స్త్రీగాంచు చి
త్కళకళ బుల్లసిల్లి కెలుంగల
కీర్తిప్రదీప్తివ్యాప్తి కో
మల మనిపించు స్త్రీతల మానికమై
తిలకింప నెచ్చటన్.

కుంకణముల్ కరాల లయకః పిత గుంభిత
నిత్యరామ్ముతో
హంకములే విశిష్ట మణిభూషణముల్
విలసిల్లనట్టి ని
శృంకమనోజ్ఞ రావ సుమసంగమశోభిత
నాట్య నేద రీ
లాంకములై వెలుంగుభరలూన్య
కాస్త్ర వినోదమోదమై

కుంతలముల్ విసలములు కోటిద్విరేపుల
పంక్తికాంతి నీ
మంతములే వికాసమసమానములంకృత
సచ్చరిత్ర హే
మంతమా విశిష్టజనుమాల పరీమళ
మేళనల వా
కుంతములై శిరాన తమ జన్మను సార్థక
మొందుచుండునే.

కరములు రత్నముల్ పాదుగు కంకణ
నిత్యణమైన నాద్దుటుం
గరములు నంగ సౌష్ఠవప్రకాశ మొనర్చగ
నేర్పు చేర కి

కరములు నృత్య తాళ లయ గాత్ర
సమన్విత మార్త లేజ సుం

నీరాజనము

—శ్రీ శనకన వరసింహస్వామి

నీః లెక్కకందక మిటనిక్క
చుక్కలలోని
నికరంపు నుకుబచ్చి నిగ్గ పేర్చి
క్రాంతిగా విఠిసి నముదాటవులకుండి
పరి తెంచు నరసౌరభంబుగూర్చి
గౌరవీ జలవీచికలపైని విహరించు
తరుణానిలముల వైత్యమునుజేర్చి
కప్పురంబులతోలె పుష్పాభిరాలెరాలు
వెలిది వెన్నెలలోని తెలుపుదార్చి
చారు కారద తక్కిగా భారతమున
దీర్చిగాసట వీసటం దృప్తిగాంచు
నేలకాదిమ కావ్యమందించినాడ
వయ్య నన్నయ్య వాల్మీకివయ్య మాకు.

ఉ॥ చేరి చతుక్యహిరుడు చేతులు
మోడిచి భారతమ్మునే

స్కందములై తనాన్న లక్ష్మీభ్యాతి
గడించెడు కార్యసాధనార్.

కమలే స్ఫుప్తి విచిత్రతీర్థిన సంకల్పంబు
ంచు భాగల్లి

వనమా జ్ఞానవిశిష్ట వాఙ్మయ
యశోవల్లభ్యమాన్ పాండు సా
ధనమా దర్శనమార్గ ప్రప్రథమ
నద్యత్యర్థతన్ గొన్న కి
వనమై సాగు శరీరధర్మరిత సర్వస్వంబు
తానై జనున్.

... (0) ...

కోయల యేమి నీవు కనుగొమ్ముల
మోదజలమ్మగొమ్ము శ్రీ
కారము చుట్టులేమి బలి! కారణ
జన్మలు మిరతీవసం
స్తార ధురంధరుల్ తెలుగుజాతి
తపస్సులు పండె సత్కవీ!

ఉ॥ పోవును రాజ్యమున్ నీరియ,
పోవును దేహము ధాత్రినిర్విమై
కేవలమున్ ముకంబె కులకించు
నిజంబు చతుక్యవంశజుల్
దూవిభులెందరుర్వి విడిపోయిరొ!
రాజనరేంద్రు డొక్కరే
నీ వరవాక్కులన్ బ్రతికి నేకు
తలంగను కీర్తికాయుడె.

చ॥ సమలిత వాక్పయంబును ప్రసన్నకచా
కవిశారయుక్తియున్
చెలువగు నూత్తులున్ మోముః
జేసెద కబ్బమటంచు పగ్గలన్
పలుకగవచ్చుగాని మఱి పగ్గిన
యట్లు రచింపవచ్చునే
యితపయ నీక చెల్లినది యెల్ల
త్రిలింగ కపింద్రులై!

చ॥ పలుకుల పైదలిన్ మొదట ప్రార్థన
నేయక గజలేలుపున్
దలపక వ్యాసవాక్యమల ధ్యానము
నేయక కాలిదాసులొ
తెలవక నిన్ స్మరింపక కృతిం
బచరింప దొడుంగ రెవ్వరీ
తెలుగు పాలమ్మునందు కవిధీవిధవుల్
ప్రథమాంధ్ర సత్కవీ!

—డా॥ అయ్యగారి నరసింహస్వామి

... 0 ...

శ్రీ కనకదుర్గానందలహరీ -

శ్రీ శంకర భగవత్పాదకృతము

—శ్రీ చిత్రాహరి శ్రీరామకర్మ

మ. పురవిశ్వపి జయింపగోరి చనువా
పువ్వుస్తు యాత్రాక్రితున్
విరుదస్త్రాత్ర పువారి పంక్తి యని
భావింపంగ నా నీరు మా
పుర యుండుండు యుండులగ నర
సంపూజ్యాంఘ్ర! స్వాకంఠియన్
స్థిరమా శ్రేణునులిచ్చు గాత!
త్రిజగత్సేవ్యాత్మ! దుర్గాంబిత!

3౩

శ్లో. భవతే రూపక్రి విజరవిభవామే
సుధికతే
భవతాం వ్యాకీర్ణా ప్రతిటరి
మూర్తయజే రుతా
విరించార్యతేవాయవానిత
సుధాపాతు రనితం
సునమ్రాస్సకాశ్యానను
కనకదుర్గా! భగవతి!
రూపక్రి విజగోరుఘ్నానికచ
ప్రొద్వాసుతాత్విత్కుచ
క్రి పుర్ణామృత కంఠయ్యుగ్మ
కుంభత్రేమంబులన్ గూర్చురన్
అపార్జితపుల నుపసిద్ధుడగు
దేవాసిక్కి నాయకన్
కిం పద్మానవముఖ్యతేవినసురై
సేవింతు, దుర్గాంబిత!

3౪
శ్లో. ఆకుల్యంఠే మధ్యం విదతి
వారిమధ్యేన వద్యం
జగత్సన్నయ్యుక్తం జననిబులత
యూజకలనే
కృతాః పంచాస్య భవతి
తవవానా ప్రతి నం
జగత్సన్న కీదావతి!
కనకదుర్గా! భగవతి!

మ. వారిమధ్యంబును బోల్పరీజనా
కుల్యంఠా భగవద్భవన్
సరిగాదర్పి తదీయరూపకలనాన్
గర్భి పంచాస్య
విరితంబున్ భవదీయవానామనమ
సేవించుమండెం జగ
త్పురలింపుజనైః క్షేణపమా!
పద్మాక్ష! దుర్గాంబిత!

౪౦

శ్లో. అసాపున్నాగస్య ప్రసరముగ
కాఖా - లగతః
తపః కృత్వాతే భేదనితవనాధే
సద్యశతామ్
ప్రమత్తః పున్నాగ ప్రసర
ఇతిస్తావకగతే
కులయా పుంబాంధర్మసి
కనకదుర్గా! భగవతి!

పంచరత్నాలు / సద్గీతలు

—అయ్యగారి వరపింహమా

చంద్రమండలమున ఇంద్రుని భాతిగా
కాలుమోపి నరుడు ఖ్యాతినందె
మందితవము మోసె ముగియును నతని
ఇంతకన్న హేం ముద్దిగలరు.

చెప్పు నులభమెపుడు చేయుట కష్టము
చేసిమాపువాడె శ్రేష్ఠుడెందు
చేడువాని మాట వీనుల చెప్పిచో
వాని ప్రశుభ ప్రాతి కనరు.

చేడు = ఎవడు
కల్లు తాగి పుడె కల్లుగాడగ బోడు
నగునీతి యిదియి ధగిలోన
ఎత్తిపీడినత యాముగ బడిపోయి
సర్వమాడ నరుడు జంతుమందు.

చెడ్డవానిగోడ చెరిమిసి చేసి నా
అర్థిబలము గలగన వానిరారు
సన్నచేపితిమగ దండ కిగ మెగు
శ్రేష్ఠసుగళిముల సౌఖ్యమిడదెలి
నాంచియొగ్గాన వడిపింప మనసుపోను
అన్యాయార్థాన చిరియింప ఆత్రిపడును
మనసు ఎఱిసుటి పెరిపించు ముద్దుటమున
కోరిచెప్పలకై నింత ప్రతియేల?

గి . .

శా. పున్నాగ ప్రసవం బొకింజ
బులనాతా పున్నాకాఖాగ్రగల
దెన్నెకల్లెమిలె చరించి
యెపుడో ముల్లై నిందానయ్యె
కన్యాభిన్ నరితోలగా,
సమధుడై కృత్సీగతిన్ బోలగా
మన్నాగప్రసవం బొకింజు
తిలమనబో! హేమ దుర్గాంబిత!
(సకేషం)

